N.F.S. Grundtvig *Krønikens GienmæleKrønikens GienmæleKrønikens Gienmæle*

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.5, oktober 2014

Ændret i version 1.15, november 2019

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Ændret i version 1.15, november 2019

Tekstkilder

A *Førstetrykket,* 1813 (SJ: 208)

Teksten er etableret af Vanja Thaulow

Punktkommentarer, indledning og tekstredegørelse er skrevet af Vanja Thaulow, redigeret af Holger Berg og Klaus Nielsen

Tilsyn ved punktkommentarer og indledning dr.theol. Troels Nørager

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2023

|[A:1]

Krønikens Gienmæle

ved

N. F. S. Grundtvig

Præst.

Haver jeg talet ilde, da *beviis* det er ont; men
haver jeg talet vel, hvi slaaer du mig da?
Joh. 18.

Kiøbenhavn, 1813.
Forlagt af Andreas Seidelin.
Trykt hos C. Græbe.

|[A:2] |[A:3]

Fortale

(til C. Molbech.)

Tvivlraadig har jeg rigtig været om, hvorvidt og hvorledes jeg skulde tale offenlig til Dig. Jeg vil ikke tale om de Øieblikke jeg har været vred paa Dig, thi hvad jeg i dem havde Lyst til, det kan Du vide; jeg nævner dem kun, for at Du ei skal mene, jeg vil giøre mig til Helgen; men min egenlige Tvivlraadighed er kommet deraf, at jeg inderlig gierne vilde, Du skulde erkiende den Uret, Du har gjort min Bog og mig. Om jeg nu vælger det bedste Middel til at befordre denne Erkiendelse, kan jeg ei saa lige vide, men at jeg, ved at tie om alt Personligt og tale venlig til Dig, ikke forhindrer den, det er jo dog vist. Kun een Ting, som hverken vedkom Menigheden eller Krøniken, har Du nødt mig til at berøre, ved at omtale den saa løselig, at den kaster en falsk Skygge paa min Adfærd. At jeg havde skrevet et Brev til Dig, som siden ombyttedes med det som er trykt, vedkom Ingen uden os, men Du har fortalt Menigheden det med Tillæg, at det var fiendsk og haardt. Nu |A:4maa jeg da fortælle, at jeg sendte dette Brev til vor fælleds Ven med udtrykkelig Anmodning om, at lade Dig læse det, og erklære paa mine Vegne, at naar Du vilde gienkalde Beskyldningen i Skilderiet, skulde det ikke trykkes. Jeg tilføiede end, at hvis Brevet maatte trykkes, var det to af vore Venner tilladt, at udslette hvert haardt Ord, som, Meningen uskadt, kunde udelades. Enten har denne min Adfærd ei været Dig fuldelig bekiendt, eller Du har ikke ret betænkt den, thi ellers vilde Du vist ikke tale om Fiendskab. Jeg troer at denne Adfærd er Borgen for, at jeg meget vel kunde være det Brev bekiendt, og at jeg forandrede det, havde ene sin Grund deri, at ved Ihukommelsen af de forrige Dage, ved Frygten for at forbittre Dig mere end nødvendigt, overfaldt mig en dyb Veemod, alt Personligt forsvandt, og jeg besluttede at tale saa kort og venlig som Sagen tillod. At nu det andet Brev blev i Hovedsagen ligesaa haardt som det første, kom deraf, at jeg for Venskab ei maatte glemme Gud og Sandheden; at der tvertimod min Viis, blev etsteds dunkelt, var fordi jeg gierne vilde dølge, hvad jeg dog maatte sige. Sligt duer ikke, og nu maa jeg da, som i mit første Brev, sige det reent ud. Hvad der egentlig har

vakt din Harme over Bogen er, at Du ikke troer paa Christus, som Guds eenbaarne Søn, Kongernes Konge og Herrernes Herre, at Du ikke troer Apostlenes og Propheternes Tale som guddommelig, usvigelig Sandhed, og derfor ikke kan lide at jeg har opkaldt Tiderne til at vidne om hvorledes Gud har beseiglet sin Søn og sit Ord. At Du i den Tid, |A:5vi omgikkes, ei havde hin christne Tro, vil Du vist indrømme, thi deraf udsprang netop den Ulighed i vor Synsmaade, som Du selv i Dit Brev omtaler, og som maatte giøre den inderlige Fortrolighed umulig; at Du ei heller havde den, da Du skrev Dit Brev, er aabenbart baade af det Hele og det Enkelte; men at Du ei reent ud siger det, er mig kiært, thi det beviser at Du ei har forloret Din Ærbødighed for den. Du vil da indbilde Dig selv, at Du ikke er i Strid med Christendommen men med dens Misbrug og Mistolkning, og paa det Stade indseer jeg meget vel, at Du maa giøre mig stor Uret og være bitter. Jeg kan svare rolig, fordi jeg veed jeg har Ret; jeg kan svare venlig, fordi jeg har det visse Haab at naar Du indseer, Man enten maa bortkaste al Ærbødighed for Christus, eller tilstaae at Mænd og Tider maa af en Christen dømmes efter Hans Ord, da vil Du ikke tiere hvæsse Pen mod den christelige Behandling af Historien, da vil Du ikke forlange, at en Christen skal bøie Knæ for Afguderne, som han jo ikke maa, eller at han under nogen Syssel skal glemme sin Tro, hvilket, naar det skeer med Bevidsthed, er det samme som at opgive den.

Dette var egenlig Svar nok paa Dit Brev, thi hvormeget Du end laster min Krønike, har Du dog ikke *beviist* at Noget deri er usandt; men da jeg veed at adskillige af Dine Paastande ogsaa ere andres Meninger, griber jeg gierne denne Leilighed til at bevise, at jeg ikke har skrevet ubetænksom, men havt Grunde, ved hvilke jeg ikke kan skamme mig, uden at skamme mig ved Menneskens |A:6Søn og Hans Ord. Dine Meninger som stride mod Christi og Historiens Sandhed, vil Du finde ligesaa strængt bedømte og giendrevne, som Dit Hierte og Din Tale om min Personlighed dømmes af mig kiærlig og venlig; men det er nødvendigt, thi her staar jeg for Dig som Broder og Ven, hist staaer jeg mod Din Skrift som Guds Ords Tiener, her er det mig ei allene tilladt at være venlig og læmpelig, men min Tro byder det, og Gud ske Lov! mit Hjerte har Lyst dertil; hist derimod var det Brøde, Synd mod Gud og Hans Ord, mod Dig og alle dem der vil annamme Sandhedskiærlighed, at læmpe, fortie og skaane.

Jeg vil prøve venlig at overtyde Dig herom. Du tilstaaer, at dit Brev er skrevet uvenlig og i Vrede, men pastaaer, det er ret, fordi jeg har været uretfærdig, fordi Venskab maa tie, naar det giælder Sandhed. Sæt nu, at Johannes Myller havde levet for 1800 Aar siden, og at mange Boglærde havde under Tidens Løb haanet ham og hans Krønike, eller fordreiet hans Ord, gjort ham til Løgner i de Ting han fortalte som Øievidne, uden nogensinde selv at have været

i Schveits, uden at kunne anføre noget troværdigt Vidnesbyrd; vilde Du ikke da harmes, vilde Du ikke da kalde det Ret, at tale uvenlig og i Vrede om de Mænd og fornemmelig om denne deres Idræt? Men nu levede Jesus for 1800 Aar siden, nu er han dog langt fuldkomnere end Johannes, nu er Bibelen jo dog en langt kosteligere Bog end Krøniken om Schveits, nu er Himlen dog et langt mere forborgent Land end dette; maa da ikke hver som elsker Jesus og |A:7Bibelen tale uvenlig om deres Fiender, om hver Mening, som vil beskiæmme dem? Men troer jeg nu *paa* Jesus, veed jeg vist at Bibelen er en hellig Ledsagerinde til Guds Velbehag, Hjertets Fred og evindelig Salighed; maa jeg da ikke, selv af Kiærlighed til Næsten, vredes saare paa alle deres Fiender og Foragtere, som jo vare deres egne Sjæles og det menneskelige Kiøns Fiender? maa jeg ikke strængt revse hver Mening, som sætter sig imod den hellige, saliggiørende Sandhed?

Endelig kun Dette: det er ærligt af Dig at Du ikke vil hede min Ven, naar Du ikke er det, men det er ogsaa ærligt af mig at kalde mig Din, naar jeg er det, og det er jeg, udentvivl nu mere end nogensinde.

N. F. S. Grundtvig.

|A:8

Om Krøniken.

Der ligge de, alle de tusinde Gange Tusinder, rørige og levende have de været som vi, men kolde og stive ere de siunkne i Jorden, i Havet, i Ilden, Aske og Støv det ere de vordne, de Kiæmper i Pandser og Plade, de Konger og Hofmænd i Purpur og Silke, de Møer saa væne i Zobel og Maar; de kløgtige Mænd som udspeidede Stiernernes Vei, og Tankernes Kredse; de have hersket og kiæmpet, glimret og grublet, men nu er det øde; tomt er nu Grublerens Dødningehoved som hans, der kun havde Tanke til Faaret og Ploven han fulgte, til Brødet han aad med Suk eller Latter; tause ere de Læber hvis Sang, stive ere de Fingre hvis Greb udi Strængen fortryllede hver, som dem der vandrede lamme og stumme paa Jorden. Her gange vi, men hvad enten vi stoltelig løfte vort Hoved, eller vi krumme henskride saa sagte, Graven er Maalet, det naaer os om ogsaa vi flygte, og vi skulle vorde til Føde og Spot for Frænder af Krybet som Foden uvidende knuser, eller dog smuldre, vorde til Støv eller Aske, ja det er os ei givet at udgrunde Timen og Stunden, naar vi skal stivne og blegne, Rosen paa Kind som i Lund kan visne mens Solen gaaer rundt, Blodet |A:9kan hastelig isne i Vaar og ved Midsommers Tid.

Bange ere da Menneskets Vilkaar, og hvem kunde undres derover, om den alvorlige Mand sad med hængende Hoved paa Fædrenes Grave, medens den lystige Flok bandt sig en Krands af de flygtige Blommer, ubekymret hvad enten den smykkede sig til Grav eller Høitid. Ei er det heller at undres over, om Andre satte sig ned at beskue i Aanden de Hensovnes Færd, at forlyste sit Øie med Billedet af det Forsvundne, om de bevægedes til at udfolde det bredt i de skinnende Farver og paa Pergamentet, om han prøvede paa at udstrække sit Liv i en Drøm giennem henfarne Sekler, om han prøvede ivrig at skuffe sig med den Tanke, at Dødninge leve, den Stund, deres Navn ihukommes, at Krøniken fravrister Døden dog Hælvden af Rovet. Det er intet Under, fordi der i Støvet vidunderlig giemtes en Længsel, en Attraa til Liv, som kun faaer Tid til at vaagne paa Jorden, som naar den vaagner ikke kan hvile, før den har virket et Slør over Graven, eller og lavet sig Vinger til Flugt høit eller vidt saa Grændsen forsvinder.

Men, det er jo en Drøm, den alvorlige Mand som betænker sig ret, han maa jo fornemme, det ei er hans Navn men han selv der maa leve, om Længslen skal stilles, han maa jo fornemme, at kun naar han veed der er Intet at haabe bag Graven, eller at dog Undervisning derom er umulig, kun da er det sømmeligt for ham at skuffe sig selv, som han snildest formaaer.

Skal da en Mand have Ret til at afmale henfarne Tider, kun for at male, da maa han væ|A:10re en Hedning, og da maa det være en Hedning umuligt at lære en virkelig Udgang fra Døden og Indgang til Livet; men om den kan findes veed jo dog Ingen, saalænge han aander. Uimodsigeligt synes det da, at haver Nogen taget sig for at fortælle kun for at svælge i Tiderne, da har det været fordi han vilde hellere glemme end redde sig selv.

Dog, naar vi kiende til Menneskets Vilkaar da veed vi, der er Noget som driver vort Øie tilbage, Noget som lader os ahne, at ligesom vi udgik af Fædrenes Lænder, og ere da knyttede synderlig til de Hensovne, kan vi og kun i Forening med dem forstaa os paa Livet. Naar Tanken om Død oprinder hos Barnet, da tyer det sorgfuldt til Fader og Moder at spørge om Raad, og har vi et barnligt Sind da vandre og vi til de nedsiunkne Grave og lytte om ikke en Røst vil opstige om Menneskets Udspring og Vilkaar og Fædreneland. Det er os en Trøst, at saamange før vi have vandret i Mørket, og vi vente da vist i det mindste at høre, hvordan de betragtede Livet og Døden, om der var Ingen iblandt dem, som kunde smile ved Graven og vidste Beskeed om deres Vilkaar. Vi lytte ei heller forgiæves, der er ikke tyst over Graven, der høres en Røst og Krønike maa den vel kaldes, thi det er jo, som Tiderne talte. Dog, at forkynde sin Fødsel mægter ei Tiden, saalidet som Barnet, kun om en underlig Ting kan den vidne, at mellem Flokken som drev eller løb giennem Livet, sank som Umælende, styrtede blinde,

forvovne, vandrede sagte en Skare, venlig og blid som om de fulgte en ven|A:11lig og vinkende Stjerne, og naar de skulde udsige dens Navn, da kaldtes den Tro, Tro paa den Ene som Himlen og Jorden forkynde, Tro paa hans Naade for Støvet, ja paa et hemmeligt Slægtskab med ham, Borgen for Liv, som Hans Naade for Glæde. Intet Under at vi da gierne vil høre om dem, og har vi annammet den Tro, da maa vi ofte undløbe af Vrimlen hvor den kun fristes og spottes, tye til de Gamle i Aanden, knæle hos dem med foldede Hænder, ydmygelig Bøn til den Gud, som kan størke og trøste og lede, til Ham, hos hvem der er Udgang fra Døden; tale med dem alt om deres Daad og Bedrift, om hvad det er at vandre for Gud, eenfoldig, retsindig, om hvortil Livet skal nyttes saalænge vi røre os her. Underligt er det da ikke om Nogle iblandt os fornemme den Drift at afmale de Herliges Levnet til Mønster og Speil, giennem deres Idrætter forkynde for Verden den Tro som vi vide allene kan lyse og størke og frelse, men og kan vi drives til at afmale dem, der nægtede Troen, hadede Lyset, trodsed mod Himlen, spottede Dyden, trængte dens Venner; men kan vi venlig afmale dem, om de og vare smykkede, glimrende, og herligt udrustede, eller mon ikke vor Harme og Vrede maa blusse mere og mere eftersom Gaverne vare, der brugtes saa ilde, eftersom Feiden og Trodsen mod Gud og Hans Tienere var. Maa ei hver troende Mand, som troer paa den *levende* Gud udi Himlen, som troer paa Hans Lov i vort Hierte, paa Regnskab og Dom, være *eensidig,* holde med dem som vare Guds Venner, stride mod dem som vare Hans Fiender? |A:12Kun en Ugudelig, som vilde trodsende paastaae at Kraften og Kløgten kan udsone Brøde, at Gud kan fornægte sig selv, kun han kan tale uden Harme og Vrede.

Hidtil var Talen om Krøniken kun som en sanddru Tale om Mennesker med Sandsadskillighed, men er det Sandhed, at Gud er til over Alle og i dem Hans Lov, da kan Han ei have ladet sig selv uden Vidnesbyrd; som Sandhedens Fader og Ven maa Han have aabenbaret sig i Tiderne, men det kunde ei kiendes dersom hvert Menneske levede adskilt for sig, da vidste kun hans egen Aand hvad der var i ham, kun i sig selv kunde han fornemme Guds Vidnesbyrd. Dog ved Forplantelsen skabtes Selskaber, der opstode Folkefærd og en Vexelvirkning, hvori Menneskets Indvortes maatte aabenbares, Sandhedens og Løgnens Tjenere maatte *arbeide* paa at udbrede de Riger, til hvilke de hørte, og *Guds Forsyn* maatte aabenbares i hvert Folkefærds Levnet. Endelig, naar de adskillige Folkefærd atter kom i Berørelse, maatte disse staa som *Kiæmper* for Sandhed eller Løgn, og i deres Handler maatte Guds Finger end blive synligere. Endelig kan vi betragte alle de Mennesker der ere samtidige som en Enkelt, som en *Slægt,* vi kan tage flere Led som nærmest høre sammen, og da formindskes Tallet af de Handlende til nogle faa, *Tidsalderne* staae for os, og i disses Modsætning maa Guds Forsyn tydeligt sees,

thi Øiet adspredes ikke, i det Enkelte kan Seier og Tab, Synken og Stigen tit være kun tilsyneladende, ligesom de smaa Hjul i et Driv|A:13værk gierne kan dreie sig i en, som det synes fiendtlig Retning og dog befordre det Heles Gang. Skulde da et Menneske af sig selv finde Guds Styrelses Mærker i Tiden, da maatte han, som Tyge Rothe, see bort fra de *enkelte* Menneskers, de enkelte Folkefærds, enkelte Tidsaldres Liv, tage Aartusinder for sig og betragte, hvordan Tidsaldrene droges med hinanden, da maatte han se *Noget*, som stærk bekiempet, tit som det lod, overvundet, og forjaget, altid kom igien, kom seierrigt, herligere tilsyne paa vidunderlige Maader, og dette Noget maatte være *Sandhed*, thi kun den er evig og fuldstændig, saa maatte dets Seier være Guds Aabenbaring, thi Gud er Sandheds Fader og Kilde. Gik han nu efter denne Opdagelse i Labyrinthen og adskilte nøie Sandhedens Tienere og Bedrift fra Løgnens, da var det vel ikke sagt, at han altid kunde udfinde *hvad* hver Strid havde bidraget til Sandhedens Seier, men derfor var det ham ligevist, at de havde bidraget, han stirrede fast paa de Punkter, hvor Sandheden øiensynligt seirede og betragtede nu alle de mindre Tildragelser i deres Forhold til den store, og naar han fandt at de havde forberedet og fremhjulpet *den,* da var han vis paa at have forstaaet dem ret, om end ikke fuldelig.

Kaste vi nu et Blik paa Tiderne, da see alle Øine, skarpe og svage, onde og gode, de som søge Løgn og de som søge Sandhed, Noget, som Ingen kan nægte, uden at nægte baade det Forbigangne og Nærværende, uden i latterlig, afmægtig Trods at bespotte Sandheden, de see en Punkt, |A:14hvor Tiderne vende sig, hvor noget fremtræder i Kamp mod den ganske Verden og seirer, han seer det i en Række af Aarhundreder at bekiæmpes, forfølges, hades, som det lader, forsages og undertrykkes, men det reiser Hovedet igien og seirer forklaret. Det maa være Sandhed, dersom der er Sandhed, det er, dersom Noget er til, thi uden Sandhed er Intet, Løgnen er kun en Snyltevext der kun trives ved at stiæle dens Safter. Dette Noget er *Christendom*, hvo som tør nægte det, han komme frem, og jeg skal gjøre ham til en Løgner, ad hvem Børn skal pege Fingre, for hvem de Gamle skal grue, som for en Diævel. Var der nogen Tidsalder som kunde synes at vidne imod, da er det ene og allene den nærværende, da Christendoms Undergang er *forkyndt* dristelig og tykkes saa rimelig, men mærker det dog hvilket Herresprog den fører igiennem en af sine ringeste Tjenere; mon ikke den næste Tidsalder skal sande, at Gud igjen har beseiglet sin Søn og Hans hellige Lære, kanske ere vi blevne til Støv før det sees, men det er ikke heller vor Kraft, det er Guds som skal aabenbares.

Dog, lad det nu staae, lad dem kun stride mod Christus og bespotte Hans Navn og Ord, som mene, de kan stampe mod Braadden, de skal nok lære, det er *haardt*. Men spørge vil jeg, om den som tilstaaer at have Øie for Christendommens underfulde

Virkninger i Tiden, er enig med sine egne Øine og med Sandheden, naar han tilføier, at Christendommen maa ansees som et blot Factum, der ei har med Historiens Behandling at giøre, ja |A:15at paastaae den har ikke aabenbaret sig som Strid. Det Sidste er jo aabenbar usandt; at Christus ret egenlig streed sit ganske Liv, at hans Lære blev *bestridt* og har *stridt* i atten Aarhundreder, det er jo den unægteligste, den uimodsigeligste historiske Sandhed, at Sandheden maa bestrides og stride, det er jo dog ligesaa umiddelbar vist, som at der er *Løgn* til. Hvad skal da her den Tale om Christendommen som den høieste Kiærligheds Lære? skal *Sandheds* Ord elske *Løgnen*, eller har det nogensinde, *kan* det elske *Løgnen*, maa det ikke hade og bestride den, dersom det ei selv vil vorde Løgn, som det hverken kan eller vil?

Hvad skal da den Tale betyde om det Guddommeliges rolige, fredelige Aabenbaring i Tiderne, hvad er det andet end tomme Ord, naar det ei er et Udsagn af Schellings og alle Naturfilosofers og Pantheisters bespottelige, fordømmelige, løgnagtige Lærdom, at der i Grunden ingen Forskiel er paa Sandhed og Løgn, at disse ei ere de evige, uforsonlige Fiender, som hvert Menneske veed de maa være? Af *Molbech* ere vist saadanne Udladelser kun ubetænksomme; men i en saa vigtig Sag skulde han betænke sig bedre.

Naar da en *Christen* skal skrive Historie da kan han aldrig betragte nogen Tildragelse uden at efterspore dens Forhold til Christendommen; Christendommen maa han lade være alle Mænds og Tiders Dommer, thi Christendom og Sandhed ere jo ei to Ting men *een,* og her se vi hvad der bør forstaaes ved Historiens objektive Sandhed, *almeengyldige Fremstilling*. Enten var |A:16Christus en Løgner da Han kaldte sig *Sandheden,* ja, enten var Gud selv, *som vidnede med Ham* ved underfulde Gierninger, *ved Opstandelsen fra de Døde* og ved Hans Lærdoms Seier; enten ere de Løgnere Een i Begge og Begge i Een, eller ogsaa Christus har al Dom, ogsaa for saavidt Han er *Menneskens Søn,* at enhver som ikke *vil* tro paa Hans Navn, er allerede *derved* dømt, og Dommen er denne, at Lyset er kommet i Verden, men Menneskene elskede mere Mørket end Lyset, *fordi deres Gierninger vare onde*. Hvem kan da forlange at en Mand som troer at Gud udsendte sin Søn i *Tidens Fylde,* alligevel skal betragte Christendommen som et Factum der ikke af Gud er forberedet i de forrige Tider, beseiglet i de følgende? Hvem kan forlange at en Christen som maa *tro af ganske* Hjerte at Christus er *Sandheden* og *Veien* og *Livet,* at det ene er i Hans Navn vi kan frelses, hvem kan forlange at han skal tale venlig om Christi Fiender, *ligegyldig* om dem og deres Idrætter, som fornægtede og bespottede Ham, som fordreiede og forvanskede Hans Ord, vildledte Menneskene fra deres Frelser og Saligheds Grundvold. Jeg siger det høit og frit, den som forlanger saadant, hvo han end er, han er ingen Christen, han teer sig som Christi, som Sandhedens

Fiende. Det er da kun Spørgsmaalet, om vi kan i Tiderne adskille Christi Fiender fra Hans Venner; med endeel er det nemt, thi de som nægtede og bespottede ham, eller forfulgte Hans Troende, bestrede Hans Ord, og de vare |A:17dog vel hans Fiender, saalænge de gjorde det, de vare dog vel Løgnens Apostle, dersom Han er Sandheden, dem maa dog vel Sandheden dømme. Videre kunde vi ikke gaae, dersom der ei var en Bog fuld af Sandheds Ord, en Bog som giemmer mangt et Jesu Ord, ogsaa dem, hvormed Han udtrykkelig har givet Bogen Vidnesbyrd som Guds Ord; men den Bog, *Bibelen,* har vi, den maa en Christen tro som ufeilbar, guddommelig Sandhed, og kan han da vende Øiet fra den naar han leder efter Sandhed i Tiderne, fra den der netop er Tidernes Lys, netop er Historien om, hvorledes Sandheden aabenbares i Ordet og Ordet i Kiød; som netop lærer, hvorledes Christi Komme forberedtes, Christi Komme, der saa øiensynlig har bestemt den følgende Tids Gang. Hvem tør nu sige, at Bibel og Historie ei have med hinanden at giøre; hvem som sagde det, *efter* at have betænkt sig, løi jo imod Sandheden, den soleklareste Sandhed, thi har Christendommen Noget med Historien at giøre, som kun en Rasende kan nægte, er Christendommen bygget paa Bibelen, som jo og er unægteligt, er Christendommens og Bibelens Sandhed noget aldeles uadskilleligt, da maa vi jo lade Bibelen veilede os i Tiderne, som igiennem Verden, da maa vi jo behandle Enhver som Christi og Christendommens Fiende, som har angrebet Bibelen, som har nægtet dens Ufeilbarhed, fordreiet eller foragtet dens Ord; det kan ikke være anderledes, thi er Bibelen Sandhed, da ere alle dens Modstandere *Løgnere*, og kan Sandheden elske Løgnen, kan deres Tjenere forliges?

|A:18Skal altsaa en Christen skrive Historie, da maa han skrive den *bibelsk*, kalde al Lærdom som strider mod Bibelen ligefrem uden videre Beviis Løgn og Vildfarelse, lade Bibelen dømme Mænd og Tider, thi ene den har Ret dertil, den er Christi *Statholder* paa Jorden.

Men siger Man, en saadan Bedømmelse maa Man ikke kalde Historie, det er en Philosophie over Historien. Rigtig, Historien er den sandfærdige Fortælling om hvad der er skeet, men det er ikke nok at vide, en Christen søger Viisdom i Historien, opleder sin Guds Venner og eftersporer Hans Styrelse, og er nu Fortællingen ikke længere Historie, ikke længere en sandfærdig Fortælling, fordi der tillige fældes en sandfærdig Dom over Mænd og Idrætter, fordi Tildragelserne sammenknyttes med objectiv Sandhed efter deres Forhold til Bibel og Christendom? Men dette Forhold afgiver maaskee ikke Prøvestenen for den objektive Sandhed? Nu vel, saa er Christus og Bibelen Løgnere, saa var Christus ikke Guds Søn, saa er Han ikke opstanden. Dette *historiske Factum,* Christi Opstandelse, forbinder Theologie og Historie saa uadskillelig, og her maa Striden

staae; thi er den sand, da har Tiderne maattet rette sig efter Ham, og vel maa da deres Betragter rette sig efter Hans Ord, om han vil finde Sandhed. Det nytter da slet ikke at ville lade Christi Liv og Lære giælde som et Factum, men, uden Hensyn paa dem, tale om det Guddommeliges Aabenbaring i Tiderne; thi Gud kan jo ikke nægte sig Selv, Han kan jo ikke have aabenbaret sig modstridende; har |A:19Han eengang aabenbaret sig *øiensynlig* i *Christus,* tydelig i det skrevne Ord, da kan Han ikke have aabenbaret sig nogentid, uden i den fuldeste Overensstemmelse dermed, og alt hvad som strider derimod, er Diævelens og Løgnens Aabenbarelse, som Gud visselig og har styret, men vist ikke elsket eller villet at Menneskene skulle elske.

Men siger Man, hin Guds Aabenbaring i Christus og Bibelen maa dog kun hypothetisk (tvivlsom) opstilles som Prøvestenen for Guds øvrige Aabenbarelse i Tiderne. Altsaa, en Christen skal tvivle om sin Troes Sandhed, eller Verden til Behag lade som han tvivler. Andre skal have Lov til, *trodsende paa egen Indsigt og Forstand,* at fortælle os hvad der er Historiens objective Sandhed, hvor Gud har aabenbaret sit Forsyn, sin Velbehag og Vrede, men en Christen som troer af ganske Hierte, som er urokkelig vis paa, at Christus er Sandheden og Tidernes Gud, maa ikke fremstille Tidernes Gang paa *Hans Ord* med Vished og Tillid? At Verden ikke kan lide det, ja det er begribeligt, den hader Christus og hvert Vidnesbyrd om Ham, men skal en Christen fortie eller lade som han betvivler Sandheden for at tækkes Løgnen? Det kunde være nok at svare med gamle Claudius: de (Christi og Bibelens Fiender) tie jo ikke, hvorfor skal vi da tie? Men videre: har ikke Christendommens Fiender netop i vore Dage med den frækkeste Pande fremstillet Historien som et Vidnesbyrd mod Christus, og viist, at det meget godt gaaer an at fordreie og forvan|A:20ske *Facta,* ja at det saaledes ene er muligt at skiule Historiens Vidnesbyrd *om Christo;* og nu skulde en Christen ikke have Lov til at fremdrage Vidnesbyrdet, at fortælle Facta; det, sandfærdig at vise hvorom de vidne, eller han skulde tilstaae at den eneste sande, (den christelige forstaaede) Historie ingen Historie er? Ja bie til han giør det; bie til en *Christen* kalder det Ret!

Men, heder det, i al Fald er Lutherdommen kun *en Side* af Christendommen; efter det lutherske System kan da Fremstillingen ikke skee uden at Reformerte og Chatoliker ogsaa maatte have Ret til at fremstille den efter deres Systemer, og hvor blev da den objective Sandhed, den almeengyldige Fremstilling? Konsten heri er det ikke værdt at efterspore, men spørge maa jeg: dersom Lutherdommen kun er Christendommens *ene* Side, hvor er da den *anden?* Jeg kunde spørge, om Gud ikke vidnede med Luther; men jeg vil giøre Striden kort og spørge: hvad er Lutherdom? Luther havde intet andet System end: tro paa Christus! tro Bibelen i sin ligefremme, ordrette Mening! det er altsaa Lutherdom, og er det

ikke Christendom til alle Sider? Maa nu ikke enhver christelig Fremstilling af Historien ogsaa være luthersk, naar Luther kun *protesterede* imod al Forvanskning eller Fordreielse af Bibelen? Ja vilde Man kalde alt det Lutherdom som er offenlig sagt og skrevet af Dem, der kaldte sig Luthers Disciple og Efterfølgere, da vilde den Fremstilling af Historien som derefter blev givet, vist nok blive saare ukristelig, ja i den sidste Tid har Man netop villet partere Chri|A:21stendommen saa den paa sin ene Side skulde slæbe sig hen ad Jorden ned i Graven, men er det Luthers Skyld? Holder jeg med dem, eller kan det bevises, at jeg endog kun paa *et eneste Sted* har dømt efter et menneskeligt System imod Bibelen? Indtil det skeer maa jeg erklære det for slem Usandhed, at jeg har givet en luthersk Fremstilling, der ikke er netop en bibelsk. Men med det Beviis har det ingen Nød, hvem der elsker Luther og tør tilegne sig hans Sind, elsker ogsaa Christus og sin Bibel for høit til, vitterlig at vige et Haarsbred fra dens klare Mening.

Men, om det nu ogsaa var Ret at fremstille Historien christelig, og derom kan da vel ingen Christen tvivle, hvad skal da den kiedsommelige Pegen, hvad skal de lidenskabelige Udraab til? passer det sig i en Historie, kan Man fortælle og disputere paa eengang eller lader der kiønt at afvexle hvert Øieblik, er det ikke omsonst at pege paa Solen for den Blinde, og overflødigt for den Seende?

Saa siger Man, noget Lignende har endog en christelig Præst sagt, her er mit Svar:

Dersom jeg skrev Historie i en Alder, da det ansaaes for afgjort, at Christendommen var sand, at altsaa Historien nødvendig maatte vidne derom, da vilde det være en glædelig Syssel, i jævn eenfoldig Tale at udfolde Tidernes Billede og lade det selv tale, men da maatte jeg enten holde mig til Fædrenelandets Historie, som jeg udentvivl da og gjorde; eller, vilde jeg skrive om Verdenskrøniken, da i tykke Bøger; selv i en saadan Tid maatte |A:22jeg, naar jeg vilde give et kort Begreb af Krøniken og den christelige Synsmaade ei alt havde i et udførligt Værk taget Historien i Besiddelse, nødvendig pege mangen Gang, hvis jeg vilde forstaaes, ja hvis jeg ei vilde *volde* Misforstand.

Men nu i en Tid som denne? Jeg har tænkt meget paa at skrive en Krønike om Dannemark og Norge, jeg vilde saa gierne glæde mig selv og andre med en trohjertig, christelig Fremstilling af Fædrenes Liv, og glemme, at der vare andre Uchristne til end de, der beseirede, smuldne i Jorden. Visselig, den Pegen kan vel stundom kildre Forfængeligheden, men en Christen hader Forfængeligheden ligesaavel hos sig selv, som hos andre, og det kieder ham mangengang; en Christen elsker Hvile, og strider kun for at naae den store Hvile som er beredt for Guds Folk, og skulde han da ikke langt hellere hvile end stride, under Fædrenes Ihukommelse. Jeg siger det frit, kun en Historie, hvis Forfatter kan glemme alt det

Nærværende og leve *med Gud og de Fromme* i de henfarne Tider, kun den kan vorde hvad den bør og Mønsteret have vi i Bibelen. Indtil det lutherske Tidsrum svævede selv i mit korte Begreb det Mønster mig for Øie, og Spor deraf maa vel findes; men der jeg kom til Luther, maatte jeg med ham omgjorde mine Lænder til Strid, og hvilken Christen maatte ikke det i vore Dage? Jeg havde maattet det fra Begyndelsen, naar jeg havde tegnet meer end de alleryderste Omrids, jeg har selv omhandlet Sagen i min Fortale og viist jeg vidste, hvad man vilde dømme. Paa en Tid, da selv de Bedre have |A:23en uchristelig Synsmaade for Mænd og Tildragelser, er det da muligt at fremstille i *Korthed* Billedet af nogle Aarhundreder fra en christelig Standpunkt og dog blive forstaaet, ja ei blive grovelig misforstaaet, uden at pege tidt og tydelig? Er jeg ikke alligevel blevet saare misforstaaet, og dog skulde det være unødvendigt, overflødigt at pege? For de Blinde hjelper det vist nok ikke at pege, men nu ere Menneskene kun blinde fordi de lukke Øinene, eller har Dunster for dem; skulde det da være unødvendigt at blæse ad de Dunster, at raabe: luk Øinene op! vaagn op Du som sover, at Christus kan lyse for Dig! Jeg mener det er nødvendigt med Historien, som med Bibelen, at pege ret tydelig i den starblinde Tid; om det vil hjelpe, staar til Gud og den! Jeg ringeagter heller ikke dem Man kalder Tosser og Svaghoveder, tit ere de klogere end de høilærdeste, jeg er selv en Tosse og et Svaghoved, og kan jeg ved min Pegen vise nogle af de allersvageste, allersygeste hen til Ham som er min Læge, til Ham, hvis Kraft fuldkommes i Skrøbelighed, da maa de Høilærde gierne foragte mig, det er saa deres Vane at foragte det som mere er: Guds Viisdom, som om det var Daarlighed; det vidner baade Jesus og Paulus. Med det Samme ere mine lidenskabelige Udbrud forsvarede, thi det er kun stærke Aandedrag til at blæse Dunster bort. Hvo der i den lutherske Menighed, som den nu seer ud, kan skrive om det lutherske Tidsrum og tænke paa at male til Øienslyst, ja endog til behagelig Betragtning, han er ikke Christen. Nei et Billede af Kampen, af Seieren, først Sand|A:24hedens og saa Løgnens, det maa han male og ønske at kunne indgyde hver Beskuer, den Sorg og Nidkiærhed der græmmer og opfylder ham. Til Kamp for det stjaalne Klenodie, til Korstog mod alle vor Herres Jesu Christi Fiender i os og udenfor os under Saligheds Hjelm, med Aandens Sværd. Os hører det til at kiæmpe; naar vi da ere indgangne i Hvilen, lad da vore Børn eller Børnebørn forlystes ved at male under Aandens Hvile et kvægende Billede af de henfarne Dage! de kan det, de vil det, mon de vil takke os i Graven, fordi vi stødte i Basunen, isteden for at hendrive den sidste, dyrebare Time med at male for Ingen. Det skal være min Glæde, om alle de der lægge min Bog maa lægge den med Sorg over det gruelige Øde den maler, thi naar de da alvorlige skue omkring sig og mærke det Øde, det Mørke der er her, at det er ikke mig men Løgnen, Guds Fiender,

som have koglet det frem, da skulde de harmes, brænde, bedrøves som jeg, sukke til Herren om Lys og om Kraft og da gange mandelig frem udi Striden, visse paa Seiren, være Guds Medarbeidere til at Lyset igien kan udskinne i Mørket, at den sandfærdige Krønike om hundrede Aar kan ende med glædelig Skildring af Sandhedens Seier. Saaledes kunde jeg ikke ende uden at lyve mod Sandhed. Herligt, glædeligt var det alt for mig og vist for Flere at jeg turde ende med hellige Varsler, at et Lysglimt fra Bjergene skiød sig giennem Natten paa den mørke Scene, det er Glimt af den Stjerne som ledte de Vise fra Østen.

|A:25

Om Johannes Myller.

Naar Man læser Molbechs bittre Bebreidelse til mig om himmelraabende Uretfærdighed mod den bolde Johannes fra Schafhausen, denne stærke, herlige Røst som raabte i Ørken; da maatte Ukyndige troe, at jeg fiendsk havde forgrebet mig paa ham, at jeg blind for hans Storhed, eller trædskelig tavs om den, havde med Lyst uretfærdelig dadlet og haanet ham. Andet veed de som have læst min Tale om ham og rolig overveiet, hvordan jeg maatte være sindet imod ham, for at føre en saadan, rolig beskuet det Billede af ham som er afpræget ved ham selv paa Papiret, og dermed lignet de Omrids jeg gav, hvor der ikke var Rum til at male. Jeg har sjunget engang ved hans Grav, da kiendte jeg ham ikke, nu kiender jeg ham, og kan synge endnu, synge et Kvad med Betydning, giør det vel ogsaa om Gud vil, venlig og sanddru. Saa er det sømmeligt; som den Dødes Sanger løftede jeg klagelig Røsten, der han blev død udbaaren, som Præst hentraadte jeg til Graven og gjorde mit Embede, forkyndte Støvet sin Dom og Opreisning. Skal jeg synge igien, da begynder det saa: nu lade vi hannem sove i Fred, og sjunge om Aanden som rørte sig, blændet men kraftig, i Støvet, men som vi haabe opfoer at kiende og skue. Saaledes hader jeg Schveitseren, og det tør jeg |A:26sige, at er han der hvor jeg ønsker og haaber at samles med ham, og kunde han høre vor Røst, vist skulde han da vende sig bort fra de smigrende Lovtaler og smile vemodig ved mine Sandsagn. Saa lød min Tale, mine velbetænkte, paa Guds Ords, paa Sandhedens Vægt, veiede Ord: (Side 287-292).

Ogsaa Sveits har sluttet sit livlige Tidsrum men værdelig og altsaa skinnende. Gesners Idyller og Lavaters Folkesange ere favre Ligsalmer og Johannes Myllers Krønike en stolt Bautasteen. Ligprædiken skulde jeg sagt, men de Runestene staa mig end saa

nær at de stundom fordreie mit Tungemaal. Efterat jeg dernæst har talt om Pestalozzi, den kiærlige sværmende Mand, som vil indpompe Livsluft i Liget, vender jeg Talen saa: i mange Maader kan man sige, at Johannes Myller skrev sin Krønike paa Pestalozzis Viis, som da ei heller er underligt, aldenstund de vare samtidige Landsmænd; thi denne Krønikes Kiendemærker ere, en *for Udlændinge* kiedsommelig, *stundom* smaavurn Vidtløftighed, men alt imellem *Falkeblik* og *Kiæmpegreb* i *Menneskets* og *Tidernes Indvortes*. Hertil kommer end, et mandigt Tungemaal og den Særhed, at en kort Anmærkning mangengang siger meer end et heelt Bladetal. Den samme Mand, der saa tit dømmer Mænds Idræt og Begivenheders Komme med deres Aarsager, ligesom hans Alders selvkloge Daarer, er *den Første,* som lod Pavemagt, Riddertid, og Korstog, ja den ganske Middelalder ske nogenledes Ret. Sin Christendom forlorede han *halv i Tidens* |A:27*Strøm,* saa at han endog formastelig tilraabte Folkene: Troer fast *eller* troer Intet! og fordømmer saaledes sin egen Halvhed, men *kostelig taler han mangensteds,* naar hans gode Aand raader som naar han til Tidens taabelige Bebreidelse: hvad Ondt skeer, som Præster ei bedrev? lægger det korte Spørgsmaal: og hvad Godt? naar han om de gamle, troeskyldige Kirkefædre melder: af slige Mænd er Christendommen ei *opdigtet,* naar han taber sig i Beskuelsen af den giæve Luther, naar han *klarøiet* kalder Kants Lærebygning: *Forstandens Bankerot*, og *saa tit* foruden, hvilket *Alle* som oplæres i de boglige Konster, *skulde læse* hos ham selv, saavel i hans Krønike om Sveits, som i hans korte Begreb af Verdens Historie, der, i al sin Halvhed, dog *er* en *mageløs* Bog.

Er det virkelig med fiendtlig og dadlesyg Pen man tegner saadanne Ord, er her fortiet hvad der *sanddru* kan siges til den Hensovnes Pris? er det at *haane?*

Dog jeg maatte kanske ikke sige hans Feil og Mangler! hvorfor skriver man da Historie, hvorledes skal man give et tro *Omrids,* og dog kun tegne den *ene Side?*

Men han var en Kiæmpe og jeg er en Dværg, det er da Formastelse at mestre ham! men kan en levende Dværg da ikke ret godt maale en død Kiæmpe, naar han har en stemplet Alen? kan en Dværg ikke meget vel male en Kiæmpe, naar han har vist Syn og tro Haand og rette Farver? Jeg er Christen; jeg er en Dværg i den Kiæmpes Tjeneste for |A:28hvem al Verdens Kiæmper ere Madiker lige, Han har laant mig den Alen, hvormed han maaler *sig selv,* Han har lært mig at haandtere den, og skulde Johannes Myller være voxet fra den? det er *Guds Ord*. Med den Alen har jeg maalt ham og saa kaldt ham halv, lad nu andre bevise at den Alen ikke duer, eller at jeg har maalt feil; men Skiældsord bevise ikke det. At male med Ord dertil beskikkede Gud mig, der han gav mig Skjaldskab, i *dens* Ord jeg maler skal jeg dyppe Penselen og lade Gud styre Haanden;

har jeg brugt fremmede Farver til at male Johannes Myllers Aasyn, eller har jeg mænget dem vrangt, eller rystede Haanden? det bevise Man! men Skiældsord bevise ikke det.

Har ikke Johannes raabt til Folkene: troer fast *eller* troer Intet, thi det lærer Historien kommer ud paa Eet, kun Vaklen eller Halten er fordærvelig. Jeg har ikke hans Krønike om Sveits, og kan derfor ei nemt angive Siden eller anføre mere *ordret* end de Ord, jeg satte i Krøniken, men lad det nægtes at han har talet saa: da møder jeg vel Bogen engang, men det behøves ikke, thi det er ikke nægtet, kan ikke nægtes af den som har læst Myllers Bog og veed hvad der staaer. Er det nu ikke en formastelig Tale, saa er der heller ingen Gud til; thi at Han skulde skue med samme Velbehag paa dem der fornægte og bespotte, som paa dem der stadelig i Sindet ære og tilbede ham, det er jo umulig, Gud kan ikke nægte sig selv, og skulde han da have nægtet sig selv i Historien? Er det ikke vist, at den som i sit Hjerte meente de Ord var en Gudsfornægter, at den som kan |A:29sige dem har netop betragtet Historien med et *halvt* Øie. Og ere nu ikke Myllers Krønike om Sveits og om Verden saavelsom hans Recensioner og hans hele Liv Borgen for, at han i hine Ord udsagde sin Beskuelse af Historien, at han selv vaklede imellem at tro fast og tro Intet, mellem den barnlige, christelige Tro og Tidens vantro Klogskab, som udleder Alt af de menneskelige Lidenskaber, af Beregning og Tilfælde. Trods maa jeg byde den, som af Myllers Skrifter kan vise det er ikke saa, og maa da ikke en Christen sige, at han tit dømte ligesom hans Alders selvkloge Daarer? Vil jeg bruge et ikke tomt Ordspil, da kan jeg sige: ja, jeg kaldte ham halv, fordi jeg ikke kiendte ham *heel*. Men er ikke selv denne Halvhed en ærefuld Undtagelse fra de selvkloge Daarer, der vare hele i Vrangheden, mon det er af mig en liden Roes at jeg tillægger M. det Syn, at fra Troen udgik alt det Gode i Tiderne, at Christendommen er et af Menneskekløgt uforklarligt Factum, at Luther var en Guds Mand, at Fornuften i Kant opgav sin Bo og kun vidste at angive sin Gield, ei Midler til at betale den? Det er ikke at takke mig for, thi de Ord ere og hans egne, men det er ei heller at laste mig for, at jeg i Korthed har malet ham med hans egne kiernefulde Ord. Er det Uretfærdighed at jeg har sagt, at alle som holdes til Bogen, burde læse hans Bøger, da maa det være mod *Bogen*, thi *mod* Bøgerne og Johannes er det dog visselig ingen. Jeg har sagt, at hans Krønike om Sveits havde en, vel at mærke, *for Udlændingen* kiedsommelig, ja stundom smaavurn Vidtløftighed. Er det ikke en unægtelig |A:30Sandhed, og lader det ikke til jeg har veiet mine Ord, siden jeg ei vilde sige, at Vidtløftigheden var kiedsommelig for Schveitsere; og ere ikke Ordene om Falkeblik og Kiæmpegreb, som følge disse lige i Hælene, dygtige Vidner om, at jeg ikke agtede Alt for smaavurnt. Jeg har kaldt hans korte Begreb af Verdens Krønike halvt, og er det heelt? er Verdens Krønike fremstilt i Sammenhæng, eller er det ikke

lutter Brudstykker, tildels kostelige, dyrebare, men dog Brudstykker; og maa jeg da ikke kalde Bogen halv? Naar jeg i samme Aandedræt siger paa dens Vegne Trods til den hele historiske Litteratur med de Ord: det er dog en *mageløs* Bog, har jeg ikke talt for høit, for lavt var det vist ikke.

Behøver jeg, behøver Molbech, behøver Dannemark nu at skamme sig, om man i Anledning heraf vil sige i Tydskland: *saaledes* behandler man store Mænd i Dannemark, i hvad Mening man saa end sagde det? Nei, saaledes skulde store Mænd behandles paa hvert Sted, ikke giøres til Afguder og ikke forhaanes, men dømmes retfærdelig efter Guds og deres egne Ord med en Sanddruhed, der intet *Offentligt* skjuler, ei lader sig forblinde af Tilbøielighed, ei kyse af Verden, da fik vi engang en Historie hvor Menneskene bleve hvad de vare, fordærvede, vildfarende skrøbelige Redskaber, selv de bedste kun *Skygger af Guds Billede,* og Gud blev Hvad han er, den ene Mægtige, Vise og Gode, hvis *Finger* holder Tidernes Tømme, hvis Aandepust henveirer Slægterne, hvis Raad selv hans Fiender maa udføre, hvis Kraft fuldkommes i Skrøbelighed. Saa skal |A:31det være, thi saa er det, saa siger Han selv: Jeg er *Herren,* det er mit Navn. Jeg vil ikke give nogen anden min Ære eller de udskaarne Billeder min Pris. Og nu et Ord om Tydskland at tale, hvem priste Myller mest, Woltmann eller jeg? Woltmann, hans Kynding, hans Ven, som maalte med sin egen Alen; ja skulde jeg ikke af Heerens *Lovtale* kunde bevise min Doms Gyldighed, forudsat at Guds Ord er Sandhed?

Nu lade vi hannem sove i Fred. Jeg har nævnet ham mellem mine Læremestre, min Bog har ei lært Lidet af Hans, jeg har Meget, saare Meget at lære af ham, thi han var, hvad jeg ikke er, Lærd; jeg sidder gierne stille og hører paa ham, thi han forstaaer at røre Tungen, men derfor løber jeg ikke fra Bibelen, hvordan han saa peger, derfor betænker jeg mig intet Øieblik paa, hvem der tog Feil, naar jeg veed det var Gud eller Ham; *min* Mester er Myller i visse Dele, men Gud er hans i alle og til Ham holder jeg mig i den strængeste Eensidighed.

|A:32

Om Schelling.

Naar Du i din Dom over Schelling drister Dig til (saa lyder Molbechs Tale til mig) at fremsætte saadanne Usandheder, som at han kalder det Onde Godt, eller sammenblander Lyset og Mørket, at Gud og Verden ere Eet, at hans Lære nægter Frihed og Tilregnelse,

altsaa Dyd og Retfærdighed, at den er ligegyldig mod Hjertets Tilstand og Siælens Vel, eller ophæver den moralske Følelse og at dens Øiemed er, at danne en Kaste af Troldkarle, der lade menig Mand nedsynke i den skiændigste Overtro, medens de bevare deres Viisdom i Hieroglypher; da maa man vel næsten undsee sig ved at modsige Dig.

Vist er det, at dersom Sch. ei førte saadan Lærdom, da var Beskyldningen derfor saa skammelig, at jeg enten, hvis jeg kiendte Noget til Sch. og forstod ham, maatte agtes for et Uhyre, eller om jeg havde talt saa uden at kiende og forstaa, maatte blues som den kaade Pebling, naar han skal stande til Rette for Ukvemsord. Men fører derimod Sch. den Lærdom, da kan Man vel ei omtale det strængt og fordømmende nok, da maatte hver som tager ham i Forsvar blues og enten tilstaa, at han selv fører saadan Lærdom, eller talte om de Ting han ikke kiendte. Imidlertid veed jeg af egen Erfaring, hvor |A:33trædsk Naturfilosofien veed at sammenblande Løgn og Sandhed, hvor let Man endog med Afskye for dens egenlige Grundsætning, kan henrives af Dybden og Sandheden i mange dens Anskuelser og halv lukke Øiet for Grundsætningen, som om den kun var en Biting; jeg vil derfor ei gaae strængt i Rette med Nogen, som laster mit Angreb paa den Grund, at Naturfilosofien *ei* fører sin fordærvelige Lærdom; kun bør Man jo kiende vel hvad Man vil forsvare og M. som veed, at jeg længe før han, har syslet med den Kløgt, burde betænkt sig vel, førend han beskyldte mig saa dristig for Usandhed, førend han tog sig for at sige, at mine Ord røbede enten aldeles Ukyndighed, lidenskabelig Forblindelse, eller Mangel paa Sandhedskiærlighed. Først maa det erindres, at jeg aldrig har sagt Naturfilosofien *ophævede* den moralske Følelse, thi det vilde i flere Maader være urigtigt, den Følelse kan vel bestrides og bespottes, men selv hos den Ugudeligste lader den sig ei ophæve; og bliver saaledes altid for sine Fiender en uudslukkelig Ild, en ubetvingelig Kiæmpe, det aabne Brev paa Naturfilosofiens Løgnagtighed, thi var Kløgten sand, kunde Følelsen ei være til. At Schelling er skeet stor Uret af mig siges, men bevises ei med et Ord paa den forunderlige Grund, at min Fremstilling af Naturfilosofien ei kan modsiges, fordi den er ingen. Saare underlige ere disse Udtryk, thi hvad man modsiger maa jo dog kunne modsiges, ja endogsaa med nogen Grund, hvis det ei er aldeles uimodsigeligt, og en Fremstilling, kan jo ei være ingen Fremstilling; |A:34men dette anmærkes kun i Forbigaaende, ogsaa fordi jeg siden skal vise, at saaledes maatte Naturfilosoferne tale ganske alvorlig, naar de vilde være rimelige i deres Urimelighed. Ms. Mening er derimod vist, at min Fremstilling er et Magtsprog, man ei kan sætte Grunde imod; men ogsaa dette er aldeles feil. Jeg har ikke blot skiældt Kløgten ud, men reentud sagt *hvorfor;* jeg har udtrykkelig sagt, at den sammenblander Godt og Ondt, Lys og Mørke, at den nægter det

Ondes Virkelighed, og saaledes *fremkogler* den Eenhed i Mangfoldigheden, det *Grundslægtskab* mellem *Modsætningerne,* som er Fornuftens Attraa, at den giør dette til Trods for Samvittigheden, til Trods for den indvortes Strid mellem Godt og Ondt, hvilken vi maa tillægge samme Virkelighed, som vor Tilværelse; at efter dens Tale ere Godt og Ondt kun i Forestillingen Modsætninger, *som* Klart og Dunkelt, Reent og Blandet, Stærkt og Mat. Det lader jo endog som disse Udtryk ere veiede for ei at sige formeget eller forlidt, og Beskyldningen er saa bestemt, at hvis den er usand, maa den paa det klareste og bestemteste kunne giendrives. Fører nu Schelling den modsatte Lære, siger han at Godt og Ondt ere virkelig væsenlig forskiellige, at Ondt aldrig kan blive Godt, da maa man kunne giøre min Beskydning latterlig ved kortelig at fremstille Gangen i hans Lærebygning, thi hvad jeg har talt om er ingen Biting, men en Hovedsag, som en Grubler intet Øieblik kan glemme, naar han vil forklare Tilværelsen; ja det Godes og Ondes indbyrdes Forhold er af saadan ubetinget Vigtighed |A:35for hvert Menneske, at den Grubler, som i sin Tale om Menneskets Vilkaar ei paa det klareste og bestemteste udtrykker sig herom, viser sig ubekymret for Menneskets vigtigste Anliggende. Gjaldt det her kun om at forsvare mine Ord i Krøniken, da kunde jeg ganske rolig bie til Een tog sig paa at bevise, at Sch. antog en uophævelig Grundforskjel mellem Godt og Ondt, og da kunde jeg vist vente længe; men hine Ord ere kun en Krigserklæring mod Naturfilosofie og al Pantheisme, og om Fienden tav dertil nok saa stille, rykkede jeg dog i Marken, udæskede, haanede, spottede den Goliath til han kom frem at give i Harme Fuglene mit Kiød. Al Pantheisme er Guds og Menneskets svorne, dødelige Fiende, og i vore Dage løfter den ret triumferende sin Nakke, giennem Naturfilosofien, og navnlig giennem Schelling udæsker den trodsende hver Israels Mand; og tør Ingen gaae dristelig frem i Herrens Navn med Davids Slynge, da er Israels Haab paa Jorden ude; thi Kiæmper med verdslig Kløgt til Sværd og Brynie fælde aldrig Goliath, staae aldrig for hans tunge, skarpe Vaaben. Nei med Kiep som til Hunden, skal Man gaae imod ham, Stenen skal flyve i hans Pande og med hans *eget* Sværd skal Hovedet afhugges, det er gammel jødisk Krigskonst, den foragtes nuomtide, men jeg er dog slet ikke bange for at bruge den, slet ikke ræd for at raabe til Kiæmpen: staa om Du kan! slaa om Du tør! kiender Du Jehova, Hærenes Herre? Saa har jeg gjort i min Krønike, og siden har jeg øvet mig i Slyngekast, beseet Stene|A:36ne indtil Gud lod mig finde den som rammer vissest og styrter Goliath i Uvid, jeg lagde den i Slyngen, just som jeg fik Ms. Brev og det var mig en ny Opfordring til ikke at tøve. Jeg vil ikke blot bevise at Schelling sammenblander Godt og Ondt, Lys og Mørke, Gud og Verden, men at han er en *Løgner*. Det første maa vist nok mellem Boglærde synes overflødigt,

thi hvem kan tvivle om at al Pantheisme vil ophæve Grundforskiellen mellem Godt og Ondt? Alt maa jo altid have været, være og blive forenet med og i Gud, dersom han er uforanderlig, eller dog have sin Aarsag i ham, dersom han ogsaa kan være foranderlig, nægte sig selv. Hvem kan tvivle om at en Mand at en Kløgt som gaaer ud fra en absolut Identitet (en, ikke fuldkommen, men fuld Eenhed) ogsaa maa nægte *al* Grundforskiel; ja hvem kan dog tvivle om at Schelling nægter hver uforligelig Modsætning, da han i sin Bruno med klare Ord siger, at de øverste Modsætninger ere Eet i Identiteten, ligesom Mennesket og hans Skygge i Speilet, da Sch. netop er den conseqventeste mellem alle den ny Tids Grublere? Men jeg veed det, vor Tidsalder er starblind og tunghør og vantro, den vil have Troen i Hænderne: jeg veed at Man tænker jeg snakker og fægter i Veiret, følger blindt Øieblikkets Indskydelser og sværmeriske Griller, uden at bruge rolig Fornuft. Nu er det vist nok at Øieblikkes Indskydelse, *naar den kommer overeens med Guds skrevne Ord,* er mig langt mere værd end al Verdens kløgtige Slutninger; det er mig en Forargelse at partere en klar Sandhed Led for Led, pille Kiødet af og saa lænke |A:37Beenraden sammen med Staaltraade, det er vederstyggeligt at see hvordan Fornuften kryer sig ved en saadan Heltegierning, som om den selv havde skabt Sandheden den saaledes kan anatomere, som om den var vor Herre selv. Man behøver kun med et eenfoldigt Øie at betragte de Høilærde, naar de bevise Guds Tilværelse, for at erkiende Muldvarpens grændseløse Hovmod i sin hele Vederstyggelighed; thi hvad er dog galnere end at Krybet teer sig som om det raadte for enten *dets Skaber* skulde være til eller ikke. Imidlertid, de soleklareste Sandheder ere tit de ubehageligste og derfor behager det Mange at tvivle om dem og derfor vil jeg herefter alt imellem partere en Sandhed som er rigtig, saaledes, at man kan tage den i Hænderne. Ligesaalidt som Nogen der har læst en naturfilosofisk Bog burde kunne tvivle om at Naturfilosofien maa nægte Grundforskiellen mellem Godt og Ondt, saalidt skulde Man mene at Nogen som indsaae det skulde noget Øieblik kunne tvivle om at den farer med Løgn, men det er jo en gammel logisk Sandhed ab esse ad posse valet conseqventia (Virkeligheden indslutter Muligheden i sig), og derfor vil jeg prøve ret strængt at bevise begge Dele; ei som om de bleve det mindste sandere om det lykkes, eller tvivlsomme om det mislykkes, men fordi jeg er alles Skyldner.

Jeg har ei ved Haanden Mere af Schelling end hans Denkmal der Schrift von den göttlichen Dingen &c. des Herrn Jacobi, men det er nok, thi Sch. er som sagt, ret conseqvent og forsikkrer desuden netop her at han siger sin Hjertensmening. |A:38Jeg vil holde mig til denne Bog for at kunne citere lovfast, og kun bemærke, at hvad jeg i Krøniken har sagt om Schellings Øiemed at danne en Kaste &c. grunder sig paa hans klare Ord i sin lille Bog om Religion og

Philosofie, hvor han siger at den egenlige utilhyllede Sandhed skulde kun, som i de gamles Mysterier, være tilgiængelig for de Indviede, Mængden skulle holdes i Tømme ved Skrækkebilleder, som en Diævel &c. Hvo som giør Ondt hader Lyset og kommer ikke til Lyset, at hans Gierninger ikke skal straffes, men hvo som giør *Sandhed* kommer til Lyset, at hans Gierninger maa blive aabenbare, thi de ere giorte i Gud.

S. 79-83 drøftes Jakobis Inddeling af Philosopherne i dem, der lade det Fuldkomne udvikle sig af det Ufuldkomnere, og dem der lære at det Fuldkomneste var først. Den første Menings Rigtighed paastaaer Sch. men sætter til, at begge kan have Ret og blive enige, naar de sidste ei paastaa at det Fuldkomne var fra Begyndelsen til som Fuldkomment, men kun som en Spire der kan og maa udvikle sig til Fuldkommenhed. At nu det Fuldkomneste ei som saadant var til af Begyndelsen skal allerede være klart deraf, at det, i virkelig Besiddelse af den allerhøieste Fuldkommenhed, ingen Grund havde til at skabe og frembringe saamange Ting, hvorved det maatte blive mindre fuldkomment. Foran det selvbevidste Væsen maa da, som dets Grund, tænkes en blot Styrke, en Natur som indslutter i sig Spiren til Fuldkommenhed og udvikler den ved sin egen Kraft i en Kamp med sig selv. Denne Natur udbreder sig ved Skabelsen, og Tilværelsen er da Guddommens Selvudvikling. Dette er Meningen, |A:39tildels med hans egne Ord og til Stadfæstelse kan man læse Side 94. “Gud, eller bestemtere talt, det Væsen Gud er, er *Grund* i dobbelt Forstand, først er han Grund (Grundlag) for sig selv, for saavidt Han er et moralsk Væsen, thi at enhver Intelligents (Forstand) maa i sig selv have en Begyndelse til sig selv, som er *ikke intelligent* er alt beviist (sagt) i det Foregaaende. Men Gud giør sig end til Grund (Grundlag) i det Han giør den samme Deel af sit Væsen lidende, med hvilken han før virkede,” (i det Han skaber Verden af den Natur der var Hans eget Grundlag, og som i sin Kamp udviklede ham som Intelligents, men nu underordnes som Hans Væsens fornuftløse Deel).

Side 95. “Denne Synsmaade er ikke for Saadanne, som antage en *strax færdig,* og derfor i Grunden livløs, død Gud, og der var i denne Henseende ei mere at sige, end at de ogsaa skulde nøies med de gemene Begreber og ikke blande sig i Philosophiens Bedrift (sich mit den gemeinen Begriffen begnügen).”

Side 112. “Fornuftens rene, umiddelbare Viden kan kun være en Viden som beroer paa dens absolute Lov, en Erkiendelse af *Modsigelsen* eller det Endeliges og Uendeliges absolute Eenhed, *som det Høieste.* Denne Viden er vel forsaavidt ogsaa en Erkiendelse af Gud, som hin absolute Eenheds (det sig selv Modsigendes) Væsen allerede implicite (i Muligheden) er Gud, eller bestemtere at tale, det samme Væsen som forklarer sig til den personlige Gud, men en |A:40Viden om, en Erkiendelse af den

personlige Gud kan den dog ikke kaldes; ikke heller har jeg udgivet den derfor, men *udtrykkelig* lært det *Modsatte*. Jeg sætter Gud som det Første og Sidste, som A og Ø, men som A er Han ikke hvad Han er (vorder) som Ø, og forsaavidt Han kun som dette (som det *udkommende* Ø) er Gud sensu eminenti (i høiere Forstand end Alting er Gud) kan Han ikke *allerede* som hiint være Gud i samme Mening, eller strængt talt kaldes Gud, det maatte da være at Man sagde udtrykkelig, den uudviklede Gud, Deus implicitus da Ø er Deus explicitus.

Men just denne Guds Tilværelse, som personligt Væsen, er Gienstand ret egenlig for *Videnskaben* ikke blot almindelig talt, nei dens høieste, sidste Gienstand, *Maalet* for dens Stræben, efter hvilket den til alle Tider har *kiæmpet* og som den netop *fatter* paa den Tid, da Hr. Jacobi endnu engang vil rive det bort fra dens Øine, og det netop ved den Philosophie, som den samme gode Mand beskylder for Atheisme."

Hvorvidt nu Jacobi har Ret til denne Beskyldning, er vel klart, er den Atheist som nægter en evig *uforanderlig, levende* Gud, da er Schelling det efter hans egen klare Bekiendelse, er det derimod Tro paa Gud at mene der engang kan blive en personlig Gud færdig, naar Videnskaben arbeider dygtig som Naturfilosophie, da vedkiender Sch. sig en Saadan. Man seer lettelig at Schellings Grundlag for Gud, som af den vaagnende Intelligents underordnes til en Verden, |A:41er i Grunden hverken meer eller mindre end Grækernes gamle Nat og alle de Gamles Chaos, kun lidt forklaret; Naturen forguder sig efterhaanden igiennem Mennesket efter et nødvendigt Mønster (Urbillede) og vil man kalde dette Gud kan Man jo gierne, men levende, personligt kan det ikke være; det er en reen Intelligents hvis Liv og Styrke er i Naturen. At Naturfilosofien aldrig kan mene der er nogen egenlig Forskiel mellem Godt og Ondt følger af sig selv; vil Man kalde den Kraft, som under Giæringen lægger an paa at hindre det Aandiges Udvikling, men netop derved befordrer den og er ligesaa nødvendig til Livsprocessen som den modsatte, vil man kalde den ond, o ja, men det er dog kun Spøg, at hade den, at sørge over dens tilsyneladende Seier, det falder ikke Naturfilosofen ind. Sin nødvendige Tænken kan Ingen for, siger Schelling, sin nødvendige Synden ikke heller maa han nødvendig lægge til, ja at Gud selv synder er hans alvorlige Paastand.

Side 84. "Et sædeligt (moralsk) Væsen maa i sig selv have en Begyndelse til sig selv som er ikke sædelig." Det er noget ganske andet, lægger han til i en Anmærkning end usædelig; men meget klogelig afholder han sig fra at angive Forskiellen; thi jeg gad nok vide hvor det Usædelige (Onde) skulde være, som han kunde antage, naar det ikke netop er det ikke sædelige han taler om; hos Intelligentsen kan det ikke være, i Naturen ikke heller, hvor da? o der schlüpfrige Mann, maa Man vel sige til ham, som han til Jacobi.

Dog han maa ud med Sproget.

|A:42Side 101. “Styrke (Gevalt) er utænkelig uden Noget hvorimod den er Styrke, altsaa *kræver* det Gode selv Noget hvorimod det kan yttre Styrke og som forsaavidt nødvendig er – ikke just det Onde men dog det ikke Gode, kun ved at forvandle, forædle det i sig selv ikke Gode, giøre det Godt, aabenbarer det sig som det oprindelig Gode, viser det sig som det Godes *Styrke*. Da nu det ikke Gode, ei kan være frembragt af det Gode, maa det nødvendig, *i sit Slags,* være ligesaa evigt som det Gode selv, og da det Gode ikke kan skabe, ja i Grunden umulig *ville* det, saa kan det Gode kun *finde* det, *ligesom vi kun finde det i* os og saaledes er da det Ikkegode allerede tilstæde, naar det Gode reiser sig.”

“Men da dette Ikkegode kun intet virkeligt Gode er, men dog et muligt, Noget, som kan forvandles til Godt, da det dog altsaa indeholder det Gode i sig som muligt; da det Ikkegode ydermere ikke selv er det Værende men kun det Værendes, nemlig det Godes *Grundlag,* hvilket dette *som sin egen Begyndelse* har i sig selv, saa kan vi sige, ikke blot det Første (det førend alt Værende) er det Gode, men ogsaa det ikke Selvværende, hvilket det Gode, som sit eget Grundlag har i sig selv, er et inderligt eller forborgent Gode, et Gode i Muligheden; altsaa er paa alle Maader det Gode Begyndelsen og Enden.”

Ja, hvad kan man ikke sige, naar man vover og Gud tillader det? Følge vi nu Slangen i alle sine Bugter, see vi da at det Ikkegode som kan blive godt, ja er det Godes Grund, dog netop er det, |A:43Man hidindtil har kaldt Ondt, det vi hos os selv kalde saaledes og reentud siger da Schelling: det Gode er kun en Udvikling af det Onde, det Onde er Roden og det Gode Blomsten. Det er dog engang en Viisdom som Verden maa lide, vilde Man kun tale lidt tydeligere, jeg er vis paa Man skulde ikke fattes Disciple. Egentligt Ondt kan ikke være til thi hvor skulde det være kommet fra, det kan jo ei være skabt af det Gode og er ikke noget i sig selv. Det er kun et Baand paa det Gode, kun en Indskrænkning, noget Nægtende, Negativt. Rigtig, Man læse kun

Side 97. “Saalænge den moderne Theismes Gud bliver ved at være det simple, som det heder, reen væsenlige men i Grunden væsenløse Væsen, som Han er i alle de nyere Systemer, saalænge der ikke i Gud erkiendes en *virkelig Dobbelthed,* og sættes en indskrænkende, *nægtende* Kraft imod den *bejaende*, udbredende, saalænge vil Nægtelsen af en personlig Gud være videnskabelig Oprigtighed.”

Det er da med andre Ord, skal Naturfilosofien antage en Gud, maa han synde ligesaavel som Mennesket, maa han nægte sig selv.

Nu er det vist nok svart at sige, hvorfra det Onde er kommet, alt synes at fordre kun et eneste Grundprincip og det Onde er jo heller ikke andet end Ikkegodt, negativ Godt, alt ordner sig nu saa prægtig

og i Menneskeslægten se vi Guds udtrykte Billede, med Idealet i sig, udsyngende det i sin dristige Barndom, men giennem Historien i en nødvendig Slangegang fremskridende mod det; Poesie, |A:44Philosophie, alt bliver os nu saa klart som de nødvendige Yttringer paa visse Puncter, Intet er Synd uden Standsning af den aandige Udvikling, Slappelse af Kræfterne som ved det Guddommeliges Erkiendelse tilkiæmpe sig et guddommeligt Liv. Rolig, lystig kan Man leve i denne intellectuelle Anskuelse, blive salig uden Gudsfrygt og Kiærlighed. Bør vor Alder ikke kaldes den oplyste ene for denne Opdagelse? og hvem kan bevise den er falsk, sige det, beraabe sig paa Samvittighed, moralsk Følelse &c. det kan enhver som frygter Gud, men Trods, siger Schelling, om Nogen kan bevise, hvad Man kalder bevise, han har Uret. Vist er det, Jacobi er kommet slet derfra, ja alle vore Moralister maa tabe, thi Schelling kan bevise de sige sig selv imod, af hvad de indrømme, kan han paa det Konseqventeste udlede sin Lærdom, thi deraf er den udsprunget. Var der ikke Torden da ødelagde Trolde Verden, det er et gammelt Ord, som ret passer her, Man kan i alle Maader sige: var der ikke Løgn til, da sagde Schelling Sandhed, men er den til, da er den hos ham. Dette Spørgsmaal: er der Forskel paa Sandhed og Løgn? det er Tordenslaget som skal knuse Trolden og lære ham hvad det er at de modsatte Poler tiltrække hinanden.

Er der en uophævelig Grundforskiel mellem Sandhed og Løgn? er Modsigelsens Grundsætning vis? Dette er Spørgsmaalet som jeg herved høitidelig opkaster mod Schelling, mod hver Naturfilosof, hver Pantheist, ja alle Boglærde, og naar de ei vil svare tydelig ligefrem paa det, da erklæ|A:45rer jeg dem i Menneskehedens Navn for de arrigste Løgnere og Bedragere Solen har skinnet paa.

Schelling og hver Pantheist maa fornægte al sin Viisdom eller svare det allerbestemteste nei, sige der er ikke Løgn til men kun noget Ikkesandt, der er det Sandes Grund, ja han har jo udtrykkelig sagt at i den personlige Gud maa være noget Nægtende (som siger nei) ved Siden af det Bejaende. Men her hjelper ingen Ordspil, ingen intellectuel Anskuelse, Sch. maa nægte en uophævelig Forskiel mellem Sandhed og Løgn, naar han ikke vil opgive sit hele Identitets System, men om han ogsaa paa denne klareste Punkt vilde trodse Alt, trodse Fornuften selv, det hjalp ham dog ikke, han maatte ligefuldt opgive det, ikke allene fordi enhver Paastand er latterlig, naar Sandhed og Løgn i Grunden ere Eet, men fordi hans hele Tankegang forudsætter denne Forskiel. Borttage vi Modsigelsens Grundsætning, at det Samme, kan, som det Samme, ikke baade være og ikke være, hvad bliver der da af al hans Viisdom? hvor tør han da sige, at det Fuldkomneste ikke kan have været af Begyndelsen *som det Fuldkomneste*, det er jo Viisdom at anerkiende den bestemteste Modsigelses Eenhed med det Modsagde; hvor tør han sige, at det Gode ei kan have skabt, ei

engang alvorlig ville det Ikkegode, hvordan tør han sige, at Gud ikke som Ø kan være hvad han er som A, at Deus implicitus ei kan være Deus explicitus, hvor tør han sige, at det *Foranderlige* ikke som saadant kan være det *Uforanderlige?* Skal en stakkels Christen, et Menneske der nøies med de almindelige Begreber om en |A:46evig fuldkommen, strax færdig, uforanderlig Gud nu nødes til at blande sig i den philosofiske Haandtering, for at forsvare al Tænknings Betingelse, Visheden af Modsigelsens Grundsætning? Hvor er nu eders Skarpsindighed I Høivise! indsaae I ikke, at I undergravede Jert eget Hus, eller tænkte I, at Enhver som indsaa det, skulde være ligesom I? Faldt det Jer ikke ind, at den Modsigelse i Identiteten kunde engang faae i Sinde at aabenbare sig?

Dog vi ville betænke dette lidt nøiere, thi her giælder det, om Vished i nogensomhelst Sag er mulig. Staar det ikke fast, at Noget ei under samme Betingelser kan være baade sandt og ikke sandt, da er al Erkiendelse aldeles umulig, ja ikke engang dette kan vi sige, thi det forudsætter samme Grundsætning, kort hvad der let indsees i Modsigelsens Grundsætning er al Tænknings nødvendige, uforanderlige Lov. Jeg er jeg, det er umiddelbar vist og saalidet heraf lader sig med Ret udlede *hvad* jeg er, saavist maa det være at jeg ikke er hvad jeg ikke er, ikke kan blive, hvad jeg ikke kan blive, og at altsaa den som paastaaer det er en Løgner og hans Tale Løgn.

Modsigelsens Grundsætning er da visselig ikke ufrugtbar, som nogle har meent, fordi den ikke kan bekræfte uden ved at nægte thi det er alt store Ting at vi tør sige frit: Vished er mulig, Sandt kan ikke være Løgn, og Løgn ikke Sandhed, fordi Sandhed er Sandhed og kan ikke blive Løgn uden allerede at være det. Løgn kan ikke blive Sand|A:47hed, thi den maatte da tilintetgiøre sig selv, erklære sig selv for Løgn, være sig selv og ikke være det.

Det staaer altsaa fast, urokkelig som Tilværelsen, der er en i sit Væsen uophævelig Modsætning, som ei kan forsvinde i nogen Eenhed, ei ophøre, saalænge der er Bevidsthed og denne Modsætning er Sandhed og Løgn. Sagen selv er saa upaatvivlelig, saa indlysende, at Man ikke kan finde Ord til at udtrykke det saa klart som Man ønskede, saa klart som Man seer det, og der opgaaer et forunderligt skinnende Lys over den hele Tilværelse, som kaster sine Straaler ind i Løgnens mørkeste Kroge. Vi maa forundre os over, noget Øieblik at have kunnet studse ved den Tale, at Ondt dog ikke kunde være noget for sig selv, men var kun en Nægtelse af det Gode, som om Modsætningen blev mindre stræng, naar den opløstes i den Modsætning som er den bestemteste, uforanderligste af alle, ja Roden til dem alle. Vi indsee nu hvorledes det kan og maa være vist, at der er kun een *virkelig* Begyndelse, men at det ligesaa vist er umuligt at Ondt og Godt kan i den have været forenede. *I Begyndelsen var Sandhed*, det kan vi sige med umiddelbar Vished, thi er der Sandhed til da maa den være evig, den kan ikke være

blevet til, thi den maatte da være født af Løgnen, men det er umuligt, thi Løgn er jo ikke andet end en Nægtelse af Sandheden, Sandheden maatte da være til, før den kunde nægtes. Løgnen kan ikke paa nogen Maade have været, være eller vorde Eet med Sandheden; thi da maatte Sandheden nægte sig selv, være Løgn, og da Løgn |A:48igien kun er en Nægtelse af Sandhed, maatte et utænkeligt Intet fremkomme, Noget som var og ikke var, en Nægtelse uden noget Nægteligt.

Ere nu Sandhed og Løgn *uforenelige,* da skulde jeg tro det og strængt beviist at det absolute Identitets System, at al Pantheisme er en grov og haandgribelig Løgn, thi den maa paastaa at der er Løgn i Sandheden, og at Ondt ikke er ondt, fordi det *kun* er *Løgn,* at det ikke er væsenlig forskiælligt fra det Gode, fordi det kun er *Fornægtelse* af det Gode, at det kan forædles til Godt *fordi* Løgn kan forædles til Sandhed, lutter Umuligheder, dersom der er Sandhed til, dersom der er Tænkning og Bevidsthed til.

Dette kunde være nok til at retfærdiggiøre min Dom over Naturfilosofien, men jeg bør ikke fortie hvor herlig frugtbar den Vished om Sandheden er, da jeg ei har seet Nogen udvikle det, da jeg selv først ved at stride mod Løgnen med Guds Ord har mærket det. Opløse nemlig alle *virkelige* Modsætninger sig i den ene Sandhed og Løgn som den første oprindelige, og det er upaatvivleligt, thi det Onde er kun ondt, for saavidt det udspringer af Sandhedsfornægtelse, Synd er det, som er *imod* Loven, maa have sin *Grund* i en Nægtelse af Lovens Tilværelse eller Gyldighed, er dette vist, hvilket jeg paa et andet Sted, vil Gud, klarlig skal udvikle af Skrifterne efter Modsigelsens Grundsætning, og er det vist at Sandhed er evig, er det Første og Eneste, som er af sig selv og bestaaer ved sig selv, da kan vel Spørgsmaalet om en evig *levende* uforanderlig Gud ogsaa paa |A:49denne Vei besvares aldeles tilfredstillende; thi Sandhed uden Liv og Bevidsthed er jo utænkelig, Sandhed er nødvendig Indbegrebet af al Fuldkommenhed og kan ikke forandres. Her opgaaer da ogsaa klart et Lys over det Ondes Oprindelse, som vi kan vente herneden og som et *gudfrygtigt* Menneske kan forlange. Det bliver nemlig klart, at Gud umulig kan have mindste Deel i det Onde, da dette i Grunden ene og allene er en *Fornægtelse* af Ham, vi indse Syndens hele Vederstyggelighed, Guds nødvendige, evige Afskye for den, som Han ei kan opgive, uden selv at synde, uden at nægte sig selv, uden at holde op at være Gud, som er umuligt, og hvor frugtbar denne Sandhed er, naar Talen bliver om *Synderes* Salighedshaab og en Forsonings Nødvendighed, det seer vel alle, som vil oplade Øiet. Det bliver klart, at Synden, som maa udspringe af en Gudsfornægtelse, ikke kan have sin Grund i Indskrænkning, en nødvendig Egenskab hos al *Skabning,* men maa have den *netop i Had til Indskrækningen,* altsaa i en fordærvet *Villie*. Ubegribelig bliver den første Synd os vel,

saalænge vi ei i topmaalt Ugudelighed tilegne os den, men dens Mulighed, som allerede er bevist ved dens Virkelighed, er jo og aabenbar, thi en indskrænket Villie maa kunne hade Indskrænkningen, enhver skabt Aand maa kunne fornægte sin Skaber, lyve mod Sandheden, nægte sin Afhængighed, attraa Uafhængighed, og det er det eneste mulige Syndefald. Nu er det visselig et stort, et for det alvorlige Menneske saare vig|A:50tigt Spørgsmaal, om det første Syndefald er begaaet i *Menneskeslægten* eller udenfor den; Omvendelsens Mulighed, som det intet Under var at Kant forundrede sig over, leder til det Sidste og Jesus sagde udtrykkelig, Joh. 8, til de Onde: I ere af en Fader Diævelen og vil giøre eders *Faders Begiæringer*. Han var en Manddraber *af Begyndelsen,* og blev *ikke bestaaende i Sandheden*, thi *Sandhed er ikke i ham*. Naar han taler *Løgn,* taler han *af sit Eget,* thi *han* er *dens Fader*. Hvo som mener sig at være klogere end Jesus kan gierne giøre sig selv til Løgnens Fader, men hvad han vinder, vil Tiden og fornemmelig Evigheden lære. Passeligere kan ei Talen om Schelling sluttes, end med de Jesu Ord, som bevise at der ikke er mere Samfund mellem Naturfilosofie og Christendom, end mellem Løgn og Sandhed, mellem Belial og Christus, og jeg vil kun tilføie de Ord som kan udlede os af alle Sofisters Vilderede og veilede os til Bibelen og rundt i den som en urokkelig Vished: *Gud kan ikke nægte sig selv*.

|A:51

Om Steffens.

"Har man nu læst, siger Molbech, hvad Du skriver om Naturfilosofien og siden finder din Lovtale over Steffens, skulde man vel mindst tro, at dette ypperlige Genie var een af dem, som videnskabelig grundede Naturfilosofien, og mange Vantro kunne maaske bebreide Dig, med større Føie end Reinhard, at Du her ei er enig med dig selv."

I disse Ord indeholdes en haard Beskyldning, thi var den sand, da var jeg ikke allene inconseqvent, men havde handlet svigagtig, thi jeg har jo selv sagt at jeg har været hans Tilhører, maatte altsaa vide, hvad desuden er vitterligt nok, at han var Naturfilosof, og nu skulde jeg have holdt ham en saadan Lovtale, at Læseren ei mærkede han var det. M. har nu vist ikke seet Sagen fra denne Side, men ventelig meent, at jeg for Frændskabs Skyld havde skaanet og ophøiet Steffens, uden at mærke det dog ikke gik an, da jeg forud havde skiældt paa den Lærdom ogsaa han var hengiven. Havde jeg nu

virkelig gjort mig skyldig i Daarligheden, da maatte jeg være glad ved at slippe med at kaldes inconseqvent, men har jeg gjort det, som er tvertimod, da burde jo dog M. have seet efter hvad der |A:52stod i Bogen. Havde han gjort dette da maatte han conseqvent have beskyldt mig for Uretfærdighed, ligesaavel mod Steffens, som mod Schelling og anket paa Gientagelsen af mit Udfald paa Naturfilosofien, *netop i Talen om Steffens*. Vilde alle Læsere giøre sig den Umage at see efter i Bogen, da kunde dette være nok, men det veed jeg de vil ikke, derfor vil jeg giøre dem det mageligt; og vil de nu ikke se at jeg har Ret skal de giøre sig den Umage at springe Bladet over.

Mine Ord ere disse: (353) Henrik Steffens af tydsk Herkomst paa Fædrene, men født herinde af en ægte dansk Qvinde, var et synderlig opvakt Hoved med en Kraft og Ild i Aand og Ord, Øie og Gebærder, som Ingen skal, men Faa kan bryste sig med. I Tydskland havde han antaget en deel af *Schellings Meninger,* men den halvnordiske Natur skinnede igiennem i en langt mere uskrømtet Høiagtelse for christelig Tro og Levnet. Han kom til Moderlandet og opslog sin Lærestol paa den halvvaagne Høiskole, det var ei slig søvnig Tale han førte, som den der saa tit udgaaer fra Katedre, og nysgierrige Ungersvende flokkedes omkring ham. Faa forstode noget Sammenhængende af hans, med mange Konstord udstafferede Tale, og *det var godt,* men det kunde alle forstaae, at han lod haant om den Oplysning, der hidtil var udbasunet, at han talte med en forbausende Ærbødighed om Christus og Hans guddommelige Rang, at han haanede den danske Læseverdens Afguder: Kotzebue og Lafontaine og henpegede paa Shakespeare og Göthe, som anderledes Digtere end den Flok |A:53Man nævnede saa, og dette var saare godt. Han kom og svandt som et *Luftsyn,* det var *ogsaa godt,* thi han havde vist ellers *forvirret,* om ei *forrykket,* mange Hierner; nu derimod vakte han kun Eftertanke og mangt et Frøkorn, som han udstrøede er vist under Guds Velsignelse i Stilhed opvoxet til at bære god Frugt. *Bort maatte han i Guds Navn,* men vilde han udgiære til en ret, rolig Christen, maatte vel Dannemark og Norge kappes om at hjembyde denne deres fælleds kostelige Fostersøn.

Naar hertil lægges den Bemærkning: at hans Navn skal med Hæder ihukommes, indtil Man glemmer den store Skjald, Adam Oehlenschlæger, hvis Harpe han stemte, da er dette alt hvad i Bogen selv siges om Steffens, og nu maa jeg alvorlig spørge, om man ikke heraf kan see at St. var Naturfilosof, eller om jeg dømmer den Kløgt læmpeligere hos ham end hos Schelling? Dernæst maa jeg smilende spørge, om det er en Lovtale? Paa den Maade har jeg holdt Lovtale over mange Mænd, hvis Forhaaner jeg kaldes, ja over Naturfilosofien selv, thi at den i sin Løgn havde megen Sandhed og er i Guds Haand et stærkt Redskab til at befordre Sandheds

Erkiendelse, det har jeg jo sagt i samme Bog.

Nei, Talen om Steffens er visselig ingen Lovtale over ham, men en, i det Hele, sand Tale om hans Gaver og hans Idræt herinde, begge Dele kiender jeg temmelig nøie, thi jeg var selv hans Tilhører og havde Leilighed til ubemærket at give agt paa ham. Han var ikke Christen, men han var |A:54ikke heller Uchristen, han vaklede mellem begge, derfor brugte han ikke sine store, sieldne Gaver rettelig, men skal Man derfor tie om disse, tie om det, som udrettedes ved ham? Det var en lastelig Eensidighed, som Christendom misbilliger saare, det var ogsaa at røve den Gud sin Ære, i hvis Haand alle ere Redskaber, enten de vil være det eller ikke; det var Utaknemmelighed, da jeg selv ved Steffens vaktes til Eftertanke. Jeg har dømt ham ikke som han kunde ønske hvis han end tænker som før, jeg har udsagt min Glæde over en Virkning af hans Ord paa hvilken han neppe tænkte, som han i det mindste ei havde til Hensigt. At han talte med saadan Ild og Kraft at fængelige Siæle blussede, at den Opmærksomme stundum holdt Aanden, at den dristigste knap skulde vovet at reise sig, og sige ham imod, det veed alle hans agtsomme Tilhørere; at hans Tale om Christus forbausede adskillige theologiske Studentere det er ogsaa vitterligt og selv var jeg een af dem, at den Sæd som udstrøedes ved ham, i nogle Hjerter under Guds Velsignelse opvoxte til ærlig, gammeldags Christendom, det er ogsaa vist, thi om mig selv og Een til veed jeg det bestemt, og skulde vi være de eneste som ved ham opvaktes til alvorlig Eftertanke? det bør jeg ikke mene, men i al Fald maa vi gladelig komme Steffens ihu og lovsynge den Gud som vender Alt til det Gode. Er det nu ydermere vist, at Steffens stemmede Oehlenschlægers Harpe og at dens dybe Toner stemte mange Sjæle til at mærke paa Jesu Tale, maa da ikke en Christen taknemmelig beundre Guds urandsagelige Raad; men Hint er jo vitter|A:55ligt og dette er jeg i det mindste vis paa, ligesom jeg veed, at Oehlenschlægers Digte have paa mig havt en vel uberegnelig, men overordenlig Indflydelse. Derfor elsker jeg den Grubler og den Digter saa inderlig, om de end forsmaae min Roes og foragte min Varsel, om de end ville mene, at det er dumdristig Hovmod som taler, naar jeg harmes og sukker over at de ei ere blevne hvad Gud beskikkede dem til, mine Overmænd i mange Maader.

End een Ting kunde det være passeligt her at omtale, nemlig min nærværende Beskuelse af Naturfilosofien i det Enkelte, da jeg har mærket at Adskillige mene, at jeg i dette Stykke er uenig med mig selv. Det forundrer mig egenlig slet ikke, at Adskillige ei kan rime det sammen, at jeg fordømmer det Hele, som Heelt, og dog synes at ynde meget i det Enkelte; her er ikke Rum til udførlig Udvikling, men et Par Ord vil jeg sige, for at give alle Retsindige Nøgelen til min Adfærd. Der er ingen Løgn i Sandheden, derfor er Schellings Lærebygning Løgnens Værk, det har jeg beviist; men der

kan og maa være nogen Sandhed i Løgnen, ellers kunde den aldrig finde Indgang, og i Naturfilosofien er megen Sandhed, som ei maa forkastes, fordi den misbruges. Var der ikke Løgn til, da sagde Schelling Sandhed, det er sandt i flere Maader; thi dersom Tilværelsen var som den er og dog intet virkelig Ondt indeholdt, da maatte hardtad alt hænge sammen som han siger, thi med et indtrængende Blik har han beskuet Naturen og Intelligensen og opdaget den *oprindelige* Eenhed mellem det Udvortes og Indvortes, beskuet klarlig Livsgiæringen og dens nødvendige Yttringer. Var |A:56det nu muligt at der kunde være en fuldkommen, personlig Gud, at vi kunde være hans uforvanskede Billede og dog saa besmittede, fordærvede som vi ere, da havde han Ret til at beskue alt, vist nok ikke som en Selvudvikling af Gud i egenlig Forstand, men dog som en tro Afbildning af Ham. Hans egenlige Vildfarelse er den Formastelse, at giøre det *syndige* Menneske, heelt som det er til Guds Billede, og fordi *personlige* Modsætninger slet ikke lade sig tænke forenede, da at nægte Guds evige Personlighed, antage den for Noget der først fremkommer naar Modsætningen er tilintetgjort. Formastelsen mærker hvert Menneske der troer sin Samvittighed, Galenskabet indsees klart ved at opløse Modsætningerne i Sandhed og Løgn som maa have Personlighed, og derfor umulig kan forenes eller sammensmelte; men klart er det, at naar Schelling fra sit Stade conseqvent udvikler Tilværelsen, behøver Man kun at kløve hans Beskuelse i hvad der hører Gud og hvad der hører Djævelen til, for som Christen at blive enig med ham i hans Synsmaade for Menneskelivet. At der nu er en personlig Gud og en personlig Djævel til, og at Verdens Tilværelse er en Strid mellem dem, derom skulde ingen Christen tvivle, og det følger nødvendig deraf, at Sandhed og Løgn, som maa være personlige, ere til og udvikle i deres Strid alt hvad som lader sig tilsyne.

Dette er kun Vink for dem der vil eftertænke en Sag nøiere, jeg, vil Gud, engang klart og udførlig skal udvikle; men forstaaeligt for alle og fyldestgiørende for hver Retsindig er Følgende:

|A:57Bibelen indeholder *al Sandhed,* hvad der er fornødent til Salighed, Hovedsandhederne ere klare for alle til alle Tider, men en vis Deel er bestemt til Tid efter anden at sætte Hovedsandhederne i et nyt Lys naar det behøves og kan modtages, disse Dele ere da nødvendig dunkle indtil Timen kommer. Al Grublen, den maa foretages i nok saa fiendsk Hensigt mod Bibelen, som den vil, staaer dog i Guds Haand, og ved den skeer Opdagelser og Udvikling af Sjæleevner, som berede det ny Lys der skal opgaae over Bibelens Sandhed og vise dens Overensstemmelse med Menneskets alvorlige Tanker. En boglærd Christen maa derfor ikke ansee nogen Lærebygning om det Aandelige for tom, men alt efter sin og Tidens Leilighed sammenligne, hvad der møder ham, med Bibelens klare Sandheder, og derefter adskille Sandheden fra Løgnen. Bibelens

Sandheder blive ved de ny Oplysninger ikke det mindste vissere, ja hvo som ikke troer dem eenfoldelig, *fordi* de staae i Bibelen, han *troer* dem ikke, han bifalder dem kun i Hjernen, Hjertet bliver tomt og koldt, uskikket til at være Guds Tempel her og hisset; men de Oplysninger beskiæmme Bibelens Fiender, glæde dens tro Venner og hjelpe til at fordrive mange ængstende Tvivl i bange Timer, dertil ere de beredte, dertil skal de bruges, og hvo som bruger dem anderledes, hvo som i daarlig Hovmod forsmaaer eller forsager den eenfoldige barnlige Tro, som heller vil opblæses af Kundskab end opbygges af Kiærlighed; han anklage ikke siden Gud eller hans Ords Tjenere, naar han, som maa skee, hastelig forvildes fra Sandheden og vorder |A:58forfængelig i sine egne Tanker, naar han, kanske for seent, maa sande, at om vi kiendte Engles Tungemaal og vidste alle Hemmeligheder, men havde ikke Kiærlighed, da vare vi et Intet.

Denne Advarsel kan vel synes overflødig paa en Tid, da Faa bekymres for Sjælens Vel og den guddommelige Sandhed, men der kommer med Guds Hjelp Dage efter disse, da Menneskene tørstige tye til Sandhedens Væld, da vil Kundskaben vorde megen, da vil selv Bibelens hemmeligste Sandheder sees i et Lys, Faa have ventet, og da er Fristelsen stor til at ringeagte Bibelen og den barnlige Tro, Mange *vil* lade sig overvinde og nedsænke sig i gnostiske Drømme, for, som de mene, at kunne beholde Hjertets Besmittelse ved Siden af en saliggiørende Tro, til dem nytter det ikke at tale, men de Skrøbelige vil jeg advare forud, at de ei lade sig forvilde af smigrende Ord, jeg vil giøre det, enddog jeg veed det er til Spot og Latter i den nærværende Tid, jeg maa giøre det, for at Alle kan vide hvorledes jeg selv anseer de Oplysninger jeg stræber at dele med mine Brødre i Christo.

Det er saaledes en bekiendt christelig Sandhed, at ikke en Spurv falder til Jorden uden den himmelske Faders Villie, at hvad end Mennesket sætter sig for i Hjertet, raader dog Gud for hvad Tungen skal svare, ja at enddog Lodden kastes i Skiødet, er dog al dens Udfald fra Herren. Saadant skal Hjertet tro paa Guds Ord og deri finde Hvile og Fred under alle Livets Omskiftelser, men tit ængste Tvivl, især naar vi betragte de Ondes Færd og tilsyneladende Held i de forrige og nærvæ|A:59rende Tider. Har nu Gud føiet det saa, at vi i Billedet af de forgangne Dage kan erkiende Ham og Hans Forsyn som i et Speil, finde i Ham og Hans Ord Opløsningen paa Krønikens mørke Tale, da bør det jo siges til Trøst og Vederkvægelse, enddog Sandheden om Nødvendigheden i Historiens Gang netop nu er fundet og misbrugt skammelig af Naturfilosofien, enddog maaske Mange ville misbruge Sandheden til hovmodig og formastelig Grublen, ja til syndig Sikkerhed. Hvad jeg kan giøre er kun at paaminde om, at Historiens fornemste Vidnesbyrd er det om *Christi* Sandhed, og at det saaledes maa berolige hver Retsindig, om det end synes mere at stramme end løse hin Tænkningens store Knude:

Nødvendighed og Frihed, thi er Christendommens Sandhed beseiglet ved Historien, og lærer Christendommen udtrykkelig, baade at Alt nødvendig maa rette sig efter Guds Villie, og at dog al Overtrædelse, al Lyst til at overtræde, al Ulyst til at følge, er tilregnelig, da beseigler jo Historien netop den Sandhed den synes at nægte. Imidlertid, da jeg af Erfaring veed, hvor ængsteligt dette selv for Christne kan synes i mørke Øieblikke, og hvor trædskelig Naturfilosoferne benytte sig af den øiensynlige Nødvendighed til at nægte den forborgne Frihed, vil jeg ikke fortie, hvilket Lys jeg alt af Guds Ord seer opgaa over denne Dunkelhed, og som bør fuldelig berolige hver Christen. Først vil jeg giøre opmærksom paa Naturfilosofernes snilde men galne Adfærd i denne Sag. De paastaae en fuld Eenhed af alle Modsætninger, de paastaae, at enddog Godt og Ondt ere saa bestemt hinanden imod |A:60under hele Tilværelsen, ere de dog i Grunden eet, men om Nødvendighed og Frihed (Tilregnelighed) paastaae de derimod det Modsatte, paastaae at de ophæve hinanden og erkiende saaledes selv en uforligelig Modsætning, hvorved hele Identitets Systemet nedriver sig selv. Hvorfor de maa paastaa dette er klart, da det vilde klinge alt for galt at paastaa det Ondes *absolute* Nødvendighed i Tilværelsen, og dog antage en Tilregnelse, ja da det ene er *for at undgaae* denne *Tilregnelse* alle pantheistiske Systemer optænkes. Skal Naturfilosofien indrømme en Tilregnelse, da maa det ene være Gud Synden maa tilregnes, hvilket da blev Kronen paa Bespottelsen; men selv dette var inconseqvent, da det Onde hvoraf Gud udvikler sig, jo dog ikke skal være personligt, selvværende (en levende Djævel) altsaa heller ikke frit, bekvemt til at lade sig Noget tilregne. Imidlertid maa Naturfilosofien, for at tillyve sig Conseqvents, indrømme en Frihed som er Nødvendigheden modsat og dog eet med den, og herom har Schelling ogsaa dreiet sig i sin Afhandling om Friheden; men da jeg ei har læst den, skal jeg ei kunne sige, om han der, som venteligt er, har drevet Formastelsen til det Høieste, antaget et tilregneligt Onde som det Godes Grund, en personlig Djævel, der igjennem Tilværelsen skal forædles til en personlig Gud, hvormed han rigtig nok paastod en *absolut Umulighed,* men dog drev Løgnens Conseqvents saavidt muligt, kunde forblinde svage Øine og forlyste alle Djævle. Vende vi os derimod til den umiddelbare Vished, at Sandhed og Løgn er den oprindelige, i Evighed |A:61uforligelige Modsætning, og at altsaa enhver *virkelig* Modsætning maa kunne opløses i den, da indsee vi strax, at Nødvendighed og Frihed ei kan være hinanden virkelig modsatte, noget som jo allerede er vist fordi Gud maa være baade nødvendig og fri. Sandheden er fri, thi Alt hvad den er og giør kan og maa tilregnes den selv, udledes af dens aldeles uafhængige Villie, men den er tillige nødvendig, kan ikke ville lyve, kan ikke nægte sig selv. Tænke vi os nu Skabninger med Villie, da ere de ogsaa baade

nødvendige og fri, men paa en anden Maade, de ere ikke fri saaledes at de ere uafhængige, at det de ere eller det de giøre efter Guds Villie kan tilregnes dem selv, men de ere saaledes fri at den stund de blive i Sandheden ere de hvad de vil være, de ere det og saaledes at de kan lyve mod Sandheden, attraa Uafhængighed, men at ansee denne, en bevidst Skabnings nødvendige *Fare* for en Herlighed er kun mulig, naar man er blevet en Synder og ikke hader og afskyer Synden, thi denne Frihed er kun den Mulighed, at kunne miste sin rette Frihed og sin Salighed, i Guds Samfund. Den selvbevidste Skabning er da ikke saaledes nødvendig, at den ikke kan lyve ikke nægte Sandheden, ei heller saaledes, at den ei kan undlade Nægtelsen, thi denne Nødvendighed maatte være grundet i Guds Villie og Hans Villie kan det ikke være, at Skabningen skal sætte sig imod Hans Villie ellers nægtede Han sig selv, en saadan Skabning er kun nødvendig i den Forstand, at enhver Sandhedens Gierning er nødvendig og at enhver Skabning nødvendig maa lyde Skaberen, enten den vil eller ikke; thi kunde Skabningen ved sin Løgn unddrage sig fra |A:62Lydigheden, da naaede den sin Hensigt: Uafhængighed, da var Gudsfornægtelsen ikke Løgn men Sandhed, da var der ingen Gud, da var der Intet. Det er da klart, at saalænge Skabningen bliver i Sandheden, da er for den ligesaalidet som for Gud nogen Strid mellem Nødvendighed og Frihed, den skal og maa være afhængig af Gud, men den vil det ogsaa, den har deri sin Salighed. Striden opstaaer først ved Synden, naar Skabningen vil være frie som Ingen uden Gud kan være det, være uafhængig, thi da *maa den* hvad den *ikke vil,* være afhængig af Gud, den sande Frihed og Nødvendighed ere da ingenlunde hinanden modsatte, men den sande Nødvendighed og den tilløiede Frihed ere vist nok en i Evighed uforligelig Modsætning, som Sandhed og Løgn. Naar da Skabningen krymper sig ved sin nødvendige Afhængighed af Gud da beviser det kun, at den attraaer en umulig Frihed, vil være uafhængig, vil være Gud. Saasnart vi derimod af Hjertet kan bede: Fader skee *din* Villie! da ere vi fri, som Jesus sagde: (Joh. 8) dersom I blive i mit Ord, da skal I forstaae Sandheden og *Sandheden* skal *giøre* eder *frie*. Her opgaaer et klart Lys over Livet i Christo som er den evige, *levende Sandhed,* men her er ikke Sted til videre Udvikling; for den eftertænksomme Bibellæser er Vinket nok og til den, som ei vil lade sig undervise af vor eneste, guddommelige Mester, nytter det ikke at tale, han vil ikke helliges i Sandheden, han vil ikke være fri, men vil være Syndens Tjener og i Synden dog Gud liig.

|A:63

Om Bastholm.

Molbech har tugtet mig skarpt for mine Yttringer over Oldingen: Doctor og Confessionarius Christian Bastholm. At Mange vilde af min Dom over en saadan Mand tage Anledning til, under et smukt Dække at udgyde den Uvillie, andre af mine Domme og Yttringer havde vakt, ja at ogsaa endel veltænkende Mænd vilde finde Dommen uretfærdig, Skrivemaaden uærbødig, det forudsaae jeg, som mine Venner vide, med fuld Vished. Ligegyldig for deres Dom, som paakaldte Gud af et reent Hjerte er jeg visselig ikke, det skal alle mine *private* Forholde bevise; Klogskab tilraadte mig stærk, ei at give min Bogs Fiender en saa ønskelig Leilighed til med Skin at laste mig, til at indbilde Folk jeg kun havde min Lyst af at dadle, siden jeg ei engang sparede en ærværdig Olding, der i et langt Tidsløb prædikede Christendom og forsvarede dens Sag. Jeg overveiede disse Ting rolig, som det sig burde, og skrev hvad jeg skrev, jeg maa da ventelig have holdt det for Sandhed, som burde siges, burde siges i Guds Navn, uagtet jeg efter menneskelig Klogskab maatte synes at ville skade den Sag, hvis Talsmand jeg var. Mine fortroligste Venner fraraadte det med den Overbevisning, at Ham gjordes Uret, jeg forandrede Noget efter |A:64deres Begiæring, jeg beholdt kun det Nødvendigste, det aldeles Visse; adskillige kristelige Mænd have i private Breve givet mig deres Misfornøielse tilkiende, en af dem har tugtet mig haardt, og endelig anklages jeg offenlig. Den Rolighed hvormed jeg hører alt dette skal bevise, at jeg har handlet efter Overlæg, den Rolighed hvormed jeg svarer skal giøre det vist, og tillige vidne, at det ei maa være min egen Sag jeg fører, siden jeg slet ikke kan blive vred, ihvormeget Man skiænder paa mig.

Hvad har jeg da sagt om Bastholm? jeg undseer mig ikke ved at gientage det, jeg giør det med langt mere Frimodighed her, hvor jeg kan bevise, end hist, hvor jeg blot kunde paastaa. Bastholm var for navnkundig en Mand, hans Indflydelse paa de nordiske Kristnes Tankegang, paa Præsternes Begreber om deres Kald, paa de Vantroes Tale om Tro og Præsten, var for stor, til at han kunde forbigaaes i en historisk Udsigt over Dannemarks sidste Tid. Hvad skulde jeg nu sige om ham? hvad jeg vidste vilde klinge godt i Verdens Øre, eller hvad jeg vidste vilde støde Mange, endog nogle Velsindede, men som var Sandhed? Hvad maatte jeg giøre, som Mand med Samvittighed, som kristelig Præst? Spørgsmaalet bliver da kun, om jeg skulde ladet være at skrive Bogen, derom har jeg sagt min Mening, og hver dømme som han har Tro til. Hvad her skal omhandles er Sandheden af mine Ord, thi enddog den ei offenlig er anfægtet, paaligger Beviset mig dog og jeg giver det gierne, thi det er mig visselig ikke kiært, at en ene|A:65ste velsindet Mand skal mene

jeg har gjort noget Menneske Uret, ja at jeg kaad og ubetænksom har forgrebet mig paa en Olding, som forsvarede den kristne Tro, da jeg fødtes og laae i Svøbet. Kun maa jeg bede, at man i denne Sag glemmer dette Forhold, dersom Man seer mig i Samqvem med en Olding, at savne Ærbødigheden for de graa Haar, at tiltale ham uvenlig, at løfte mig paa Tæerne eller Saadant; da maa man sige jeg er en næsvis Dreng, eller i al Fald at min Christendom kun er tomme Ord og kolde Begreber. Men naar jeg fremtræder som Guds Ords Tiener og bedømmer en anden Guds Ords Tiener, ene og allene efter hans offenlige Tale, da maa Man ikke tænke paa Oldingen og den Unge, men kun først eftersee om de Meninger der tillægges Hiin ogsaa af ham ere offenlig tilstaaede, og dernæst, om disse Meninger efter Guds Ord og Troens Regel tillade, ja nøde denne til at dømme, som han dømmer. Forholde disse Ting sig saaledes, da kan ingen ærlig Mand sige andet om den Dømmende, end at han har talt som han maatte efter sin Overbevisning, er denne vrang, nu, saa maa jo Dommen ogsaa være det, og da angribe Man Roden, ikke Bladene som jo maa være saaledes! da bevise Man at det er Uret at tro Bibelen af sit ganske Hjerte, eller at Man kan det og dog ikke dømme hvert Ord, hver Gjerning efter dens Ord! Jeg veed meget vel, at det hardtad reent er gaaet af Brug, selv imellem Christne, at bruge Bibelen til Prøvesteen for alt Aandeligt, til Dommer over Sandhed og Vildfarelse, Godt og Ondt; men jeg veed ogsaa, at Enhver som i Hjer|A:66tet troer, at Propheternes og Apostlenes Ord ere guddommelig, aldeles usvigelig Sandhed, at hver som troer dette og *tænker alvorlig efter*, maa indsee, at hvert Ord, hver Dom som strider derimod maa være Løgn, ja at Intet i aandelige Ting er upaatvivlelig vist, uden det har sin Hiemmel der, men at alt derimod som har det er ligefrem upaatvivlelig vist. En nødvendig Følge af denne Indsigt er, at Man i al sin Skrift har Bibelen for Øine, og daglig mere undervist om sin Hang til Vildfarelse, aldrig troer sig selv, men kun Bibelen. Saaledes arbeider jeg, enten jeg skriver Prædikener, eller Digte, eller Historie, og det nytter da slet ikke at tale til mig om min Skrift uden med Bibelen i Haand, thi andre Beviser kan jeg ikke bryde mig om. Naar Man kan bevise at jeg har sagt Noget som strider mod Bibelens klare Ord, da skal jeg kalde det tilbage som Løgn, og villig taale al Bebreidelse, thi da har jeg syndet om det end var ubevidst; eller kan Man bevise, at jeg har udgivet noget for vis Sandhed, som ikke støtter sig paa Bibelens klare Ord, da skal jeg bekiende Overilelsen og ændre Bestemtheden; men naar jeg kan bevise at min Tale ei strider imod, men flyder af Bibelen, da gienkalder jeg ikke et Ord, udsletter ikke en Tøddel, thi dermed gjorde jeg Gud til en Løgner og det bevare Han mig fra.

Das Wort sie sollen lassen stahn

Und kein'n Danck dazu haben.

At jeg nu maa finde mig i at dømmes som et dadlesygt, ukiærligt Menneske er ligefrem; saaledes har ventelig Pharisæer og Skriftkloge dømt om |A:67Jesus selv, og en Tjener er ikke bedre end hans Herre; saa har Verden dømt om alle Guds Ords frimodige Tjenere, derved maa jeg da ikke krympe mig, men trøste mig ved, at Verdens Venskab er Guds Fiendskab, trøste mig ved den Vished, at enddog jeg ingenlunde har grebet det, har der dog aldrig været mere Kiærlighed i mit Hjerte baade til Gud og Næsten end just siden jeg ansees for ukiærlig, og med Guds Hielp skal baade min Omgiængelse og min Maade at stride paa bevise, at Kiærligheden ikke tager af, men voxer alt som det nye Menneske i Christo Jesu. Lad saa Verden murre og knurre: den kan jo ikke andet, den veed ikke hvad det er at elske Gud og Næsten, den forstaaer kun at elske Verden og sit Kiød og hvor denne Kiærlighed ikke vises, mene de, der maa være Bitterhed og Had og Kulde. Nu Had er der vist nok, et brændende, uudslukkeligt Had til alt Ondt, til alt hvad der staaer Gud imod, og vil fordærve Menneskenes Sjæle, men det Had har Gud selv i allerhøieste Grad, netop fordi Han er Kiærlighed, og er der Godt og Ondt til, da veed jeg visselig ikke hvorledes Man skulde elske det ene, uden at hade det andet, Man maatte da ville tiene to Herrer, men det siger Jesus gaaer ikke an, man maatte være lunken, hverken kold eller varm, men da siger Jesus: jeg vil udspye Dig af min Mund; og hvem som har fornummet hvor godt der er hos Ham at være, lader sig vist heller udspye af Verden, om han ikke er den største blandt Daarer.

|A:68Dette som Svar paa Ms. Raad om at vogte mig for Selvtillid og Ukiærlighed, de ere ingenlunde overflødige, thi og jeg fristes daglig og er et skrøbeligt Menneske; men saalænge vi ikke enes om at troe Bibelen, enes om hvad det er at elske Gud over alle Ting; da vil han mene jeg har glemt dem allermest, naar de staae mig klarest for Øie, thi han anseer da mit Beraab paa Bibelen for et Skalkeskiul eller latterligt Daarskab, min Tale om den rette Kiærlighed for Hyklerie eller Sværmergrille.

Jeg har kaldt Bastholm: Øernes tredie Fuldmægtig, hvilket har stødt Nogle; hvad jeg dermed har meent maa Bogen kunne sige, men jeg vil og sige det her. Det synes nemlig mig at hver Provinds har en egen Characteer, en egen aandelig Synsmaade, og de af Provindsen der fremtræde som Skribentere og høres med Bifald, kalder jeg dens Fuldmægtige, fordi de udsige hvad de fleste mene, ere altsaa som deres Mund, og staae i Historien som Fuldmægtige (Repræsentanter) for alle deres tause aandelige Frænder. Hvorvidt det er rigtigt har jeg i Fortalen til min Krønike erklæret ei at ville tvistes stort om. En grundig Eftersporen i Historien, maa afgiøre det; men at Man i al Fald med Ret kalder et Folks yndede Forfattere

i det Hele dets aandelige Fuldmægtige, er en afgjort Sag. At nu Bastholms Synsmaade for det Aandelige fandt meget Bifald hos den alvorligere Deel af Læseverdenen, ligesom Bruns og Baggesens hos den kaade og letsindige Deel, det er jo en vis Erfaring i den udvortes Verden, som ei kan behøve eller modtage andet Beviis.

|A:69At B. begyndte med en Lovtale over Messias og endte med en Anbefaling af de stoiske Leveregler, det er jo ogsaa unægteligt, og at det er mærkværdigt skal hver retsindig Mand som tænker efter, vel tilstaae. Man veed hvad der paa den Tid og hardtad lige til nu forstodes ved en Lovtale, nemlig en Udsmykkelse af berømte Mænds Levnet, hvor det ei kom an paa, at just alt var stræng Sandhed, naar det kun var sagt smukt, og rimelig fremstilt. Visselig var det under *saadanne Omstændigheder* upassende at kalde en Udvikling af Jesu Herlighed en Lovtale, skiøndt Han vist nok er den eneste i Menneskelignelse, som fortiente en Lovtale. Dog dette er kun udmærket for at betegne hvilken *verdslig* Retning Talen om det Guddommelige alt da tog hos os. Bemærkningen faaer først ved den bestemte Modsætning sin Vigtighed. Jeg foragter ingenlunde de rette Stoiker, de vare altid blandt de bedste i deres Tidsalder, men paa en farlig Vei gik de, og undgik vel sielden Ufølsomhed og Hovmod, bildte sig ind at Synden blot sad i Legemet og pralede af Aandens Besmittelse, af det høie Hjerte som er Herren en Vederstyggelighed. Vist skal ogsaa de Hedninger, som beflittede sig paa en ustraffelig Vandel, vidne stærk paa Dommens Dag mod den nærværende Slægt, som trods det klare Lys og de herlige Forjættelser, vandre i Mørke og Uteerlighed, men hvo som har troet og kiendt at vi behøvede og have annammet en Frelser, at vi altsaa skal saliggiøres af Naade uden Fortieneste og lade os styre af den inderligste, mest brændende Kiærlighed, kan vist ikke ønske at Nogen skul|A:70de tage sig for som en Stoiker at undertrykke Hiertets Følelser og stole paa sin Dyd.

Jeg har sagt at Bs. Synsmaade for det aandelige var denne: at Sandhederne om Gud og Dyd og Evighed ere Menneskets nødvendige Ledestjerner, at et klart Øie kan selv opdage dem, men de klare Øine ere faae, og vare fordum end færre, *derfor* var og er en skreven Aabenbaring høistønskelig og *betinget* nødvendig. Mon B. selv skulde have eet Ord at indvende mod denne korte, men ærlige, ret nøie overveiede Fremstilling af hans Synsmaade. Jeg troer det neppe, og i modsat Fald lod den sig bevise paa det allerstrængeste, ja i en af sine Fortaler, jeg troer til Bogen om vilde Folkefærd, har han udtrykkelig sagt det.

Jeg lagde til som hans Mening: det meste Ubegribelige i den, (Aabenbaringen) kan bortfalde ved en ny Fortolkning, og det Øvrige, som ei er nødvendigt til Salighed, lader sig ved Fornuften giøre temmelig sandsynligt. Dette er en ligefrem Følge af hans Mening om Aabenbaringens *betingede* Nødvendighed som en

Stadfæstelse paa Fornuftsandhederne, og saavel hans Oversættelse af det ny Testamente som Fremstillingen af den christelige Religions Hovedsandheder ere Borgen herfor. Imidlertid havde alt faaet mere Lys, dersom det var blevet staaende, som jeg udelod paa Venners Anmodning, fordi jeg kunde, uden at være uredelig, men nu skal staa her til videre Oplysning og Beviis paa, at jeg ei giør ham Uret. Ordene ere disse: hans *kristne* Tro sad mere i hans Hoved end i hans Hjerte, derfor blev han |A:71mindre Christen jo længere han skrev, thi paa den Mark, hvor han stred, var Vantroen seierrig. Man vil vel igien raabe Ve over mig, spørge om jeg er Hiertekiender &c. men det faaer ikke at hielpe, jeg har altid den Fordom for ukiendt Mand, at han mener hvad han siger og det siger Skriften: af dine Ord skal Du dømmes. At nu Bastholm talte langt anderledes om Christendom i Begyndelsen end i Slutningen af sit Forfatterliv, det er unægteligt, og selv de to af hans Skrifter jeg har ved Haanden: hans Prædikener og hans Tanker om den geistlige Stand bevise det aabenbar. Enten maa nu B. have været Christen i Hjertet og være faldet fra Troen, eller hans Tro var kun et Forstandsbifald, som forgik da Fornuften saa seierrig feidede paa Aabenbaringen. Hvilket byder nu Kiærlighed at antage? det har B. selv sagt i sin Prædiken over det Spørgsmaal, om vi skal blive ved eller holde op at være Christne? Men den samme Prædiken beviser ogsaa, netop at han ved Tro forstod et tomt, koldt Forstandsbifald, det beviser den hele Plaidering af en saadan Sag for Klogskabens Domstol, ja det siger han selv udtrykkelig. Saa lyde hans Ord: (tro oversatte af Tydsk) alle disse Lærdomme (om et særdeles Forsyn, Christi Kiødspaatagelse og Forsoning &c.), ere *Meninger* i eders *Forstand,* hvad skadelig Indflydelse kan vel de (om de ere falske) have paa eders *Hjerte?*

Maa nu ikke en Christen, som troer enfoldelig paa Guds Ord, at der er ikke andet Navn end Jesu Christi givet Menneskene at blive salige udi, kalde en saadan Synsmaade bagvendt og skrøbelig; bag|A:72vendt fordi Troen paa Christum agtes for en blot Mening i Forstanden, og er som saadan høist skadelig da den tiener til at inddysse Samvittigheden, skrøbelig, da Troen paa Christum giøres til noget forunderlig overflødigt vi kun skal have med for en Sikkerheds Skyld, da dog vor Dyd er det egenlige, hvorved Salighed skal *erhverves?* Kan jeg som Christen giøre saadanne Bøger mere Ære end at tilstaa, at de have udrettet det *bedste* de stilede paa, givet en Deel Mod til, dog at beholde nogen Christendom? Er det Tegn til Uretfærdighed eller Skalkhed naar Man indrømmer hvad Man laster det meste Man med en god Samvittighed kan? Vilde jeg seet paa, hvad jeg kunde forsvare i Almeenheden, da kunde jeg efter Bs. Tanker om den geistlige Stand, fældet en langt strængere Dom; men jeg saae paa hans *hele* offenlige Virksomhed.

Han førte Krig, staaer der videre, med den gamle Enfoldighed i Tro og Tale, saavelsom med de gamle Kirkeskikke; Bibelens Nøgel,

de hellige Sprog, vilde han have hardtad alle Præster fratagne, uden vel selv at mærke, at de derved bleve blinde Ledsagere, ja det lod, som han vilde, at Præsterne skulde sørge mere for deres Menigheders Legemer end Sjæle. Alle disse Ting ere jo vitterlige for Enhver som kiender Bs. Skrifter, især hans Tanker om den geistlige Stand, og andre skulde ei tale med om denne Sag, det er jo Ting, som Bastholm selv har regnet sig til Ære, maa jeg da ikke anføre dem, fordi jeg misbilliger dem, anfører dem til Bevis paa at B. nedrev mere end han opbyggede? Gjorde han heri Ret, nu, saa forsva|A:73rer Man ham, men bebreide mig ikke at jeg giør ham Uret ved at sige Sandhed, ved at dømme hans Idræt efter Guds Ord, og ham selv saa læmpelig, som muligt, thi kan jeg giøre mere end at formode han ei selv mærkede hvortil hans Forslag maatte føre, ved at sige, det lod som han vilde, hvad han aabenbar arbeidede paa. Da jeg just har Bogen ved Haanden og Alle vil ei have den, vil jeg hidsætte Noget til overflødigt Beviis, thi jeg har egenlig gjort nok, naar jeg nævner min Hjemmel; dem som hverken vil tro mig eller selv see efter, skriver jeg ikke for. Bogens Første Deel handler om hvilke Kundskaber der udfordres hos en Folkelærer. B. vil at Kiøbstædpræsterne skal forstaae Græsk og Ebraisk, kunde Dogmatik og Kirkehistorie, *for at* skaffe sig Agtelse og *for at* de theologiske Professorer dog kan beholde nogle Tilhørere og de Videnskabsgrene ei ganske skal visne; men Landsbypræsterne, siger han, behøver *ingen* af disse Kundskaber. Han spørger sig selv om ikke det Ny Testamentes Exeges skulde være nødvendig, men svarer: *nei;* spørger: skulde de exegetisere for deres Tilhørere? Theologen skal besidde exegetiske Kundskaber, Folkelærerne paa Landet skal besidde Christne Systemet, han skal kiende de Skriftsprog som bevise dets Sandheder, dem skal han forstaa (det maa hede, have lært en Forklaring over) og *dermed* er hans Skriftkundskab til Ende. Er det nu Løgn, at B. har villet tage Skriftens Nøgel fra de fleste Præster, og at dette maatte ført til Barbari og Pavedom, eller skal en evangelisk luthersk Christen rose Sligt? maa han ikke laste |A:74det, havde han ikke Ret til at tale langt haardere end jeg har gjort?

Og nu, hvad skal da den Folkelærer lære? “Han staaer for en Sværm af Mennesker, som trænge til hans Veiledelse, for at blive gode nyttige og lykkelige Borgere herneden, og disse Mennesker ere Landmænd. Skal han være disse nyttig, saa nyttig som han kan være, da maa han have nogen Indsigt i Physiken, saa at han veed at udlede Naturens mangfoldige forskiellige Virkninger af deres sande Aarsager, hvorved foruden andre vigtige Følger, Overtroen vil faae en Ende; i Chymien, hvis Kundskab haver saa stor en Indflydelse i Jordarternes rette Behandling, i Farverier, Brygning, Bagning, Kiærning og den hele Landhusholdning; i Naturhistorien, saavidt den haver sin Indflydelse paa Ager, Skove og Havedyrkning, giver

Kundskab om nyttige Insekter og deres Anvendelse, og skadelige Insekters Udryddelse o. s. v.; i Veterinær Videnskaben, for at vide at behandle Husdyrene i deres sunde og syge Dage; i Mathematiken, forsaavidt den er nødvendig for Opmaalinger, Vandafledninger, nyttige Redskabers fordelagtigste Indretning, deres Haandteringer o. s. v. kort, han maa ved en offenlig Prøve have beviist, at han haver en tydelig og grundig Kundskab i alt det, som henhører til en Land Oeconomie."

Hvad blev paa denne Maade mest sørget for: Almuens timelige og legemlige, eller aandelige og evige Vel? Om dette skulde Læreren have den løseste, overfladeligste, om hint den tydelige og |A:75grundige Kundskab. Maa jeg endnu ikke sige, at Bs. Blik ikke var dybt? er det ikke den skaansomste Maade at dadle det paa, der maa dadles, og bevise ikke alle hans Skrifter, især Compilationerne om Oldtidens religiøse og philosophiske Meninger, om Jødernes Historie og de vilde Folk, dette aabenbar? Ere alle hans Bøger udarbeidede med Flid, med hvad der i Skrift maa kaldes Flid, ei allene Excerperen men alvorlig Eftertanke, og har jeg ikke udtrykt mig saa skaansomt som muligt, ved at sige: ikke *altid* arbeidede han med Flid?

I alt dette kan jeg da ikke have syndet mod B. og den som siger det, kiender enten ikke hans Skrifter, eller mener at fordi jeg ikke har Erudition eller jager efter den, jeg ikke heller veed hvad jeg siger om Bøger, at jeg ikke betænker mine Ord, eller veier, hvor det giøres behov at veie. Det Eneste man med Føie kunde dadle, ere de Ord: han har overlevet sit Navn, ei fordi det jo er sandt, thi hans fleste Skrifter læses kun lidet, som jeg og ved denne Leilighed har mærket, og den Synsmaade der var den særegne i dem, agtes ikke, sandt er det altsaa, men det er ikke alle jordiske Sandheder der skal siges til hver Tid. Her har jeg maaske taget feil, men ikke af Letsindighed, nei i den Formening, at det var godt at anmærke dette. Som nu tør jeg ei selv fælde de Ords Dom, thi jeg veed jeg satte dem først efter langt, roligt Overlæg og indseer dog nu ikke *Nødvendigheden* i at bruge dem. Hver retsindig Mand, som troer jeg heri har feilet, være det vitterligt, at jeg er villig til, om jeg end ikke kan indsee det, at bede Oldingen |A:76om Forladelse, og det veed jeg med mig selv er alt hvad en Christen forlanger.

Hvad Molbech fortæller om den svenske Præst, beviser, som han selv siger, Intet; men jeg vil dog sætte et Exempel imod, siden det ligger saa nær. Min Fader, den ærværdige hensovne Olding, han skrev imod Bastholms Tanker om den geistlige Stand og fandt sig som christelig Præst nødt til at dadle strængt, det var dog ikke hans Sædvane. Hvad om hans Søn nu havde ligesaalidt *Lyst* til at dadle? det var dog muligt, og da havde Molbech stor Uret.

Hvad nu ellers den svenske Præst angaaer, da finder jeg hans Tænkemaade meget forklarlig. I de Stormdage da der feidedes saa

dristelig og spottelig paa Bibel og Christendom kan jeg godt begribe at ærlige Christne, som selv ei havde Kald eller Mod til at gaa i Marken, glædedes storlig ved at en anseet Mand vilde tage deres Tro og Bibel noget i Forsvar, og regnede ikke nøie med ham. Det var kommet saavidt, at de fleste Christne kaldte det store Ting, naar de maatte *beholde* deres Tro. Men Sligt var ikke sømmeligt, Jesus sidder hos Kraftens høire Haand og hans Tro skal herske paa Jorden, eller den vil ikke være der, Ordets Tjenere skal frit sige: Hvo som ikke vil tro paa Guds eenbaarne Søns Navn han har dømt sig selv, og denne er Dommen: at Lyset er kommet til Verden, men Menneskene elskede mere Mørket end Lyset, fordi deres Gierninger vare onde. Lunkenheden, al Halten og Hinken maa bestrides ligesaa alvorlig som den erklærede Vantro, derfor maa |A:77Alt dadles, som ikke er reen bibelsk Christendom, dadles mere, jo mere det har været anseet for den rette Tro. Her er Nøgelen til min Adfærd.

Om Tillægget til min Krønike.

Molbech haaner mig for dette Tillæg, hvor jeg har stræbt itide at rette de Feil jeg saae og forebygge Misforstand. “Er denne (Historien) spørger han, et Spil at more sig med, som man een Maaned kan lege paa denne Maade, en anden paa hiin? Kan man vel med fast Tillid tro den, der saa hastig skifter Syn? og havde Du ikke handlet mere efter Historiens Love og bedre hyldet Sandhed om Du første Gang havde seet nøiere efter og overhovedet givet Dig mere Tid, Rolighed og flittigere Granskning, inden Du med Haan og Skændsel stemplede Mænd, hvis herlige Minde ikke engang Had, Avind og Ondskab har kunnet besmitte? havde Du gjort dette, da havde vi undværet Tillægget om Griffenfeld, der, ligesom mere i dine Tillæg maa bringe os til at tro, enten at Du mener, Historien kan uden Betænkning skrives, som det just nu for Øieblikket falder een ind, eller at Du har havt alt for stor og unødig Hast med at bringe Din Krønike for Lyset. Den Plet en Historieskriver sætter paa en stor Mands Minde er ei saa let |A:78at tilgive og udslette, som Du troer. Er en Figur i et Malerie fortegnet, er det ikke saa nemt for Maleren at faa den rigtig, heller maa han dog male det Hele om, end tegne nedenunder en Figur, for at vise hvorledes den skulde have været.”

Denne ganske Tale er saa vrang, uvenlig og uretfærdig at jeg vilde gaae den forbi, dersom jeg ikke vidste at Flere, selv saadanne, som dømme bedre, lægger mig Hastværk og Rettelser til Last. Jeg nægter ingenlunde, at der jeg afskrev de haarde Ord foer det lidt igiennem mig, men jeg vil ikke skiænde igien, rolig og alvorlig vil jeg

forsvare mig.

At det var ønskeligt om alle vore Gierninger vare fuldkomne, kan ingen nægte, men nu maa jeg spørge: hvor den Mand boer som kan skrive en Bog, end sige en Historie, end sige et kort Begreb af Verdens Krønike uden at feile. Bliver nu hans Feil større, fordi han selv indseer og retter dem, førend de kan giøre mindste Skade, bliver han mindre troværdig fordi man overbevises om, at saasnart han seer sin Feil, tilstaaer og retter han den, er dette ikke Beviis paa Sandhedskiærlighed, og er ikke denne det Eneste som kan hos Sandheds Venner skaffe en Mand Troværdighed i de Ting Man ei selv kan eftersee? Dette er saa soleklart at Man dog skulde undsee sig ved at lægge mig det til Last, som jeg hverken fortiener eller forlanger Tak for, men er som det bør være, og som kun en *Christen* giør det. Var altsaa min Krønike trykt, da kunde jeg ei giøre mere end selv revse og rette de Feil jeg fandt og saaledes giøre dem |A:79aldeles uskadelige; thi det kan jo dog ikke plette en Mand, at jeg siger noget Urigtigt om ham, og tager det tilbage i *samme* Bog; det er jo kun som om jeg anførte en andens skiæve Dom og rettede den, hvilket dog aldrig nogen har kaldt at beskiæmme, men vel at hædre Manden.

Men jeg skulde biet til jeg havde alt saaledes paa det Rene, at der Intet var at rette. Efter denne Regel skulde ingen Mand udgive en Bog end sige en Historie, mens han levede, og Ingen skulde udgive den efter hans Død, thi til Verdens Ende bliver der Feil i den at rette. Nei, vil vi giøre noget i Verden da maa vi sukkende opgive det Haab ogsaa kun at giøre en eneste Ting *fuldelig* saaledes som det sig burde; naar vi ere visse paa, *hvad* vi skal giøre, da i Guds Navn giøre det saagodt vi formaa i vore Omstændigheder, altid rede til at indsee og godtgiøre vore Feil og forresten haabe Guds Tilgivelse for hvad der uvitterlig forsees, Hans Styrelse, saa det ei vorder til Skade. Dette er en Christens Sindelag og i det stræber jeg at gaa frem med al min Gierning, med det Sindelag har jeg skrevet og rettet min Historie, og dobbelt nødvendigt var det her. Vil man dog betænke hvad det er at forlange en feilfri Historie, vil Man dog betænke om der er en eneste af de allerstørste Historieskrivere som ikke har gjort Nogen Uret, og nu skulde jeg omtale de berømteste Mænd i sex Aartusinder og Ingen af dem giøre Uret. Nei, nei, vel veed jeg, at de Fleste nuomtide slet ikke vil vide af at de ere Syndere, og skrige paa Fornærmelse af deres moralske Charakteer, saasnart |A:80Man kalder det de have begaaet Synd, men saavidt kan Pharisæiskheden dog ei være steget, at Nogen paastod han kunde skrive om Verdens Krønike og Ingen forurette, skiøndt der vist nok ere Mange som aldrig vil tilstaa de have gjort nogen Uret. Molbech skulde saameget mindre fare saa afsted, da han ikke kan nægte, at han nys har giort mig Uret i en Sag, hvor han let kunde undgaaet det, og hvad kunde jeg ikke her anvende paa ham? Men ligesom

Feiltagelser i Historien ere uundgaaelige saa ere de og de mest tilgivelige og uskadeligste af alle, at sige naar de ere uvitterlige. Man siger at de store Mænds Minde besmittes, men det er jo dog kun en Grille, de Døde ere jo lige salige, deres Støv hviler ligesødt enten Man roser eller laster dem. Den som vitterligt taler Løgn og Uret han besmitter sig selv, synder mod Gud og er høilig at laste enten han saa taler om Levende eller Døde, den som giør det uvitterlig, er kun at laste forsaavidt han talte i Utide og kunde vidst bedre. Om Levende skal Man derfor tale med yderste Forsigtighed, thi dem bør Man kiende vist eller tie, om de døde skal derimod Kundskab møisommelig indsamles og at blive vis i det Enkelte har sine store Vanskeligheder. Men naar Man nu ogsaa foruretter en Hensovet, hvad skader det da, det eneste Tilfælde er med Skribenten, hvis Skrifter Man kunde nedsætte, men dels er Man her mindre udsat for Feiltagelse, dels er Skrifter noget som den de ligge nær maa dømme om efter Øiesynet, uden at bryde sig stort om Historikerens Dom, naar denne ei anfører Grunde |A:81og giør han det, da staaer og falder jo hans Dom med dem.

Dette har jeg talt ganske almindelig for at angive den rette Synspunkt for Fornærmelse mod de Døde, som *Personer;* en anden Sag er det med Bedømmelsen af deres bekiendte Meninger, Færd og Idrætter, thi her kommer det an paa at have en vis Maalestok for Godt og Ondt, Sandhed og Løgn, den har ingen uden hvo som troer Bibelen, thi at tro sin egen, daglig vildfarende Fornuft, er lidt mere end dristigt. Jeg har brugt den visse Maalestok, men hvor jeg har glemt det, eller ei brugt den ret, der vil jeg aldrig undskylde mig, men reentud bekiende og gienkalde. Mere forlanger jeg som et levende Menneske ei af dem der giøre mig den største Uret, mere forlanger intet gudfrygtigt Menneske, mere forlanger et saadant da ei heller paa de Dødes, paa Sandhedens Vegne.

Hvorvidt jeg nu burde opsat at udgive min Krønike, derom har jeg talt i Fortalen og et Par Ord staa her. Dersom jeg skrev for at vinde Ære og Bifald, da havde jeg vist opsat det, eller skrevet heel anderledes og jeg kunde da gierne gjort mange store Mænd Uret, naar jeg kun havde beraadt mig med Verden om, *hvilke* og *hvorledes*. Dersom jeg troede det var mit Dagværk at skrive en Historie, da vilde jeg vist opsat det længere, eller begyndt der hvor jeg var bedst bevandret: her hjemme, og siden rykket fremad. Nu veed jeg derimod, at mit Dagværk som Alles er at arbeide hvad han troer er mest til Guds Ære og Næstens |A:82Gavn, og hver Christen har da i vor Tid ret egenlig det Dagværk, at stride mod Vantro og Ugudelighed og at giøre Christendommens Sandhed og Tidens dybe Fordærvelse ret indlysende. Et af Midlerne hertil er, at fremstille Guds Forsyns Spor og Christendommens seierrige Kamp i Tidens Løb, samt hvorledes den sidste Alders Mennesker efterhaanden have fiernet sig fra den. Det følte jeg mig istand til, og gjorde det.

Historien var fra Barnsben min største Lyst, og mangengang fristedes jeg under Arbeidet til at standse, til at trænge ind i det Enkelte af Staternes, Partiernes og Videnskabernes Historie; men jeg følte det var galt at glemme Hensigten over Middelet, jeg følte der var mere og andet at giøre, jeg maatte rive mig løs, og holde op med at omskrive; thi, at den Bog paa de fleste Steder er flere Gange omskrevet, troer man kanske ikke. Mangen enkelt Mand og Begivenhed kunde jeg forbigaaet, men naar jeg troede at kunne sige noget Sandt og Oplysende tog jeg det med, fordi jeg maaske sidste Gang talte om saadanne Ting. Her at ramme den rette Maade er vist ei saa nemt som Mange tro, naar de ei have prøvet det og tit maatte jeg svare, naar Man spurgte hvi jeg omtalte denne og forbigik Hin, hvi jeg snart gav mere, snart mindre end passeligt kunde synes: fordi jeg talte om det jeg kiendte bedst og helst tav, naar jeg ei vidste ret Beskeed. En stor Uleilighed fører nu dette med sig, nemlig, at naar man vil skildre en Mand i faa Træk, siger man lettelig enten mere eller mindre end man vilde; en Skribent kan man endda nok træffe, thi han har skildret sig selv en|A:83ten han vilde eller ikke, men en Konge og en Minister holder det haardt med, de have et dobbelt Ansigt, som dog i Billedet skal sammensmelte. Ved at giennemlæse min Krønike, blev jeg tvivlraadig om Christian den 4de og Griffenfeldt, eller egenlig om, hvorvidt Ordene vare vel valgte; til lang Undersøgelse var hverken Tid eller Leilighed, jeg valgte da den korteste Vei hellere, om Nogen skulde ske Uret, at giøre mig selv lidt, end dem, de to Mænd jeg ærede og elskede fra min Barndom. Saaledes bleve de Anmærkninger til, hvorfor jeg nu maa høre saa ilde, og de have da over Forventning opfyldt deres Bestemmelse, men sikkert behøve de ligesaavelsom Texten en Revision. Fjerde Christian vilde jeg ikke her omtale, vi har talt meget sammen siden den Tid, og jeg har malet et Billede af Kiæmpen som ligner ham. Griffenfeld derimod, hvem jeg beskyldes for at have reist en Skamstøtte, som om han var en Ulfeld, vil jeg tale et Par Ord om.

At Hovmod og Ærgierrighed forvirrede Griffenfeld og at han i sine Velmagts Dage elskede dem høiere end Gud, Konge og Fædreneland, er, uagtet min Rettelse, dog sandt: thi hvad Man villig tjener det elsker Man mest, ja naar Man er Syndens Tjener, elsker Man slet ikke Gud. Den eneste Uret jeg har gjort G. ligger i de Ord: stakket Glimmer for sig og Dannemark var hvad han attraaede, thi det burde hede: han vilde sammensmelte den ægte Glands og den falske Glimmer. Han opgav ikke det Ønske at være en ærlig christelig Mand, hvortil den gudfrygtige Jesper Brok|A:84mand optugtede ham, men hans Ærgierrighed, som klart fremlyser allerede af hans Breve som ung Reisende og siden af al hans Bedrift, tillod ham ikke at være det. Hans Fædrelandskierlighed skal Man ikke vurdere høit, naar Man seer ham i et Brev fra Oxford kun tænke paa sig selv og sine Fremtidsplaner, da Danmark var sin

Undergang nær i Krigen med Karl Gustav. Da han siden blev mægtig i det Land, satte han sine Kræfter i Virksomhed til dets Ophøielse, som var hans Ære; men naar Æren kunde forliges med Landets sande Gavn, da saae han det helst. At nu Gudsfrygt styrker Rigerne var dengang, selv hos de Vantro, en indgroet Tanke og hvo som ikke har nægtet Troen glædes ved opbyggelige Prækener, om han end udenfor Kirken glemmer Gud. Saa var det med Griffenfeld, og var han ikke faldet, havde han baade gjort sig og Dannemark ulykkelig. Derfor lod Gud ham falde, men det var ikke *derfor* hans Fiender styrtede ham og de ere da lige uforsvarlige. Mine Ord, at jeg nok skal bare mig for at dømme en Mand Gud tugtede saa haardt, anseer Molbech for en Formular, lig den Kaffesøstrene fordum brugte naar de bagtalte Næsten, men det faaer saa være, det er dog min Hjertensmening, thi hos mig staaer det fast, hvem Herren elsker, den revser Han. Gud saae at et godt, men svagt Ønske laae i Hjertets Grund, han udrev ham af Tumlen og de stærke Fristelser, og jeg haaber det vist, at Gr. har takket ham derfor inden sin Udgang, at jeg engang skal blande min Tak med hans. Jeg veed meget godt, at saadan Tale skurrer i Verdens |A:85Øre, thi den vil ikke vide af Synd og bryder sig ikke om Himmerig, hader og spotter den Bedrøvelse som er efter Gud, men hvad kommer det mig ved? jeg dømmer dog Gr. ligesom jeg dømmer mig selv og dømmer ham igien ligesaalidt som mig selv.

Ogsaa for mit Tillægs Tale om en levende Mand, om Professor Rahbek, anklages og revses jeg haardt. Dette var mig aldeles uventet, især da R. selv har offenlig sagt hvad han vilde, og da Molbech ei anfører et Ord til at afbevise, men vel til at stadfæste min Dom, ja da han, efter sine egne Ord, veed at jeg kiender R. fra en elskværdig Side og er intet mindre end hans Fiende. Jeg vil ingenlunde giennemgaae den bittre Tale eller forsvare min Dom, thi det behøves ikke, kun et Par Ord om Handlen mellem R. og mig vil jeg tilføie. Hvad jeg gjorde 1809 kunde vel en anden forsvare, men jeg vil ikke, thi jeg veed, at Hovmod og Lyst til at spotte havde nogen Deel deri, jeg har bedet R. tilgive mig det for længe siden, godmodig svarede han: hanc veniam damus petimusqve vicissim, og vil vist ikke takke M. for at have oprippet denne glemte Sag.

Hvad jeg skrev 1812 om R. kan jeg ei fortryde, mindre gienkalde, thi det er Sandhed, sagt i en venlig, vemodig Stemning, sagt i Tillægget, fordi jeg nødig vilde sige det, men dog maatte. Noget af det klinger haardt, men det maa saa være; hver Mand skal man bedømme venlig, men aabenbare Feil skal man ikke undskylde, tale haardere om dem jo mere de skade Manden selv. At R. selv maatte indsee Ordenes Sandhed, det var |A:86mit inderlige Ønske og uden det vilde jeg vist talt anderledes, dets Opfyldelse turde jeg imidlertid neppe vente, i det mindste ei strax, og at R. i andet Fald vilde føle sig forurettet var saa aldeles i Tingenes Orden, at det

aldrig kunde undre mig. Han talte kortelig sin Sag, men paa en Maade, som ganske anderledes end Bitterheder vilde ydmyget og beskiæmmet mig, dersom jeg havde sagt andet end hvad jeg maatte sige. Venlig smilende tog jeg derimod nu mod de fine Snert som han viste mig at Svøben, jeg havde rost, endnu kunde give, og langt flere Saadanne vilde jeg taalig modtaget. Men den inderlige Godmodighed, det Skudsmaal han gav min Bog, som en ærlig Tale just i det Øieblik han meente sig fornærmet af den, det er Noget som gaaer en ærlig Mand til Hjerte, Noget, hvorfor jeg skylder og yder ham min offenlige, venlige Tak, ja det er et Træk, som i Dannemarks Krønike skal hædre ham og glæde hvert oprigtigt, kjærligt Hjerte, naar det maa beklage og misbillige Saameget af hans offenlige Vandring. Var det Ms. Hensigt at give mig Leilighed til denne Erklæring, da, men ogsaa kun da, har han gjort Ret i at omtale Sagen, men hvis ikke, maa jeg dog venlig give ham til Slutning en lille Snert, fordi han meente at vide saa vist, *hvorledes* jeg vilde optage hans Tale.

At jeg i Øvrigt slet ikke er blind for hvad Roesværdigt der udmærker R. blandt Samtidens Forfattere, erklærede jeg 1809, viste det 1812 og vilde viist det mere, naar jeg ei saa seent havde besluttet at tale om ham. Alvor holder jeg visse|A:87lig meget af, men Alvor og Skiemt ere i sig selv slet ikke hinanden modsatte, saasom de begge kan være i Sandheden, og naar de *der* blandes, er Blandingen udentvivl Borgen for, at Man ikke er fiendsk eller oprørt, men at man ønsker at mildne det Strænge saameget, som Sandhed tillader.
Dixi.

|[A:88] |[A:89]

Rettelser.

Side		Linie	
″	8.	11.	øde læs: ude.
″		16.	dem ″ deres.
″	9.	8.	andre l. en Anden.
″		10.	de l. han.
″	10.	24.	deres l. dens.
″	12.	6.	Sandsadskillighed l. Sindsadskillighed.
″		20.	Endelig l. Videre.
″	13.	3.	af sig Selv l. paa egen Haand.
″		16.	og adskilte l. at

			adskille.
″	14.	2.	han seer l. de see.
″		4.	forsages l. forjages.
″		9.	kan l. kun.
″	15.	16.	naar det er l. naar det ei er.
″	18.	24.	*saa* udslettes.
″	20.	4.	at fortælle Facta: det, sandfærdig at vise l. fortælle Facta sandfærdig, og vise.
″		28.	det l. alt det.
″	22.	2.	og ei l. ei.
″	28.	6.	Selv l. halv.
″	30.	11.	halv? Naar l. halv, naar.
″	33.	31.	Forestilling l. Fremstilling.
″	36.	15.	en ikke fuldkommen fuld l. en, ikke fuldkommen, men fuld.
″	37.	15.	rigtig l. vigtig.
|[A:90]			
″	40.	6.	vorden l. vorder.
″	42.	23.	i det l. det.
″	55.	22.	i Løgnen l. med Løgnen.
″	57.	2.	Hovedsandhederne ere l. Hovedsandhederne, er klart.
″	62.	1.	i Uafh. l. Uafh.
″	65.	16.	hver l. ham.
″	74.	9.	han, ved l. han veed.
″	75.	16.	tilf. eller veier,.
″	82.	5.	Maalene l. Midlerne.